

Beke Míra - Doszlopné Simoncsics Fanni - Fehér Boróka –

Martinez Bernadett:

Hajléktalan helyzetű szülők és különélő kiskorú gyermekeik kapcsolattartása

Kapcsolattartó szobák a Budapesti Módszertani Szociális Központ és Intézményeiben

Absztrakt

A kutatás a hajléktalan élethelyzetű szülők és különélő kiskorú gyermekeik kapcsolattartási lehetőségeit és akadályait vizsgálja. Célja annak feltárása, hogy a hajléktalanság miként befolyásolja a szülő-gyermek kapcsolat fennmaradását, valamint milyen szerepet tölthetnek be a kapcsolattartó szobák e folyamat támogatásában. A kvalitatív kutatás a hajléktalan élethelyzetű szülőkkel és szakemberekkel készített félig strukturált interjúkra, valamint fókuszcsoportos beszélgetésre épül. Az eredmények azt mutatják, hogy a kapcsolattartást anyagi, logisztikai, érzelmi és intézményi nehézségek egyaránt korlátozzák. A biztonságos, privát találkozási tér fontos feltétel, de önmagában nem elegendő: a kapcsolat fenntartásához felkészítésre, szülői kompetenciákat támogató segítő munkára és a gyermekvédelmi, valamint hajléktalanellátó intézmények együttműködésére is szükség van.

Kulcsszavak: kapcsolattartó szoba, hajléktalan élethelyzetű szülők, szülő-gyermek kapcsolat, intézményi együttműködés

Abstract

The research examined the opportunities and barriers related to contact between parents experiencing homelessness and their minor children living separately from them. Its aim was to explore how homelessness affects the maintenance of the parent-child relationship, and what role contact rooms may play in supporting this process. The qualitative research was based on semi-structured interviews conducted with parents experiencing homelessness and professionals, as well as on a focus group discussion. The results showed that contact is limited by financial, logistical, emotional, and institutional difficulties alike. A safe and private meeting space is an important condition, but it is not sufficient in itself: maintaining the relationship also requires preparation, supportive work aimed at strengthening parental competencies, and cooperation between child protection and homeless service institutions.

Keywords: contact room; parents experiencing homelessness; parent-child relationship; institutional cooperation

Bevezetés¹

Jelen tanulmány azt járja körül, hogyan alakul a kapcsolat a hajléktalan élethelyzetben élő szülők és a gyermekvédelmi szakellátásba került gyermekeik között. Természetesnek vesszük, hogy egy gyermek a saját családjában nő fel: vele örülünk, vele szomorkodunk, közösen éljük meg a mindennapokat. Ez a lehetőség azonban korántsem adatik meg mindenkinek. Gyakran feltételezzük, hogy azok a gyermekek, akik szakellátásba kerülnek, kizárólag súlyos bántalmazás vagy elhanyagolás áldozatai voltak. Felmerül azonban a kérdés: mi történik azokkal a családokkal, amelyeket a szülők hajléktalanná válása szakít szét? Van-e az államnak felelőssége abban, hogy ilyen körülmények között is fennmaradhasson a család egysége?

A hajléktalanság napjaink egyik egyre súlyosbodó társadalmi problémája. Nagyságrendjét jól mutatja, hogy a hajléktalanellátással foglalkozó szervezetek európai szövetsége a FEANTSA², valamint az Abbé Pierre Alapítvány (www 1) becslése szerint egy átlagos éjszakán legalább 895 000 ember alszik utcán vagy hajléktalanszállón az Európai Unióban. A szállásokon és a közterületen éjszakázók száma összességében több mint duplájára nőtt az utóbbi tizenöt évben, a hajléktalanságot valamilyen formában – köztük a kevésbé látható módokon, például ismerősöknél alkalmi éjszakázással – megtapasztaló emberek száma pedig évi több millióra tehető (Barrera Chamorro, 2024).

A családok hajléktalansága a jelenség egy kevésbé látható formája. A *Family Homelessness in Europe* (www 2) jelentés szerint a hajléktalanná váló családok élén jellemzően egyedülálló anyák állnak, akiknek otthontalanná válása mögött gyakran családon belüli erőszak, párkapcsolati konfliktus vagy éppen a megfizethető lakhatás hiánya áll. A hajléktalan családok helyzete azért is különösen kiszolgáltatott, mert nemcsak a lakhatás elvesztésével kell szembenézniük, hanem azzal is, hogy a gyermekvédelem gyakran megkérdőjelezi szülői alkalmasságukat. A jelentés arra is felhívja a figyelmet, hogy míg egyes észak-európai országokban hatékonyabban működik a családoknak szóló szociális ellátórendszer, addig Kelet- és Dél-Európában az állami támogatás ezen a téren kevésbé eredményes. Külön kiemeli a „rejtett hajléktalanság” jelenségét is – amikor a

¹ A tanulmányt készítő kutatócsoport a Budapesti Módszertani Szociális Központ és Intézményeiben (BMSZKI) végezte a kutatást. Beke Míra és Martinez Bernadett a Budapest Ösztöndíjprogram keretében kapcsolódott be a hajléktalan szülők és különélő gyermekeik kapcsolatának feltárásába, Doszlopné Simoncsics Fanni pedig az ELTE szociálpedagógia mesterképzésének részeként, 2024 őszén és telén végezte itt szakmai gyakorlatát. A kutatás koordinálását Fehér Boróka, a BMSZKI módszertani munkatársa látta el. (Külön szeretném kiemelni Beke Míra pszichológiai érzékenységét és a Kék Vonalnál szerzett szakmai tapasztalatát, Martinez Bernadett jogi jártasságát és elkötelezettségét – aki már második éve vesz részt a BÖP kínálta lehetőségben, s ezzel is támogatja a BMSZKI szakmai munkáját –, valamint Doszlopné Simoncsics Fanni sokéves, több gyermekvédelmi és szociális intézményre kiterjedő szakmai tudását és kapcsolatrendszerét, amelyet készségesen bocsátott a kutatás rendelkezésére. Hálás vagyok mindhárom hallgatónak azért a lelkesedésért és friss szemléletért, amit a kutatásba hoztak, és amely alapvetően meghatározta a közös munkánkat.) [Fehér Boróka] A cikk elkészítéséhez felhasználtuk Beke Míra és Martinez Bernadett zárótanulmányát, amelyet a Budapest Ösztöndíjprogramhoz nyújtottak be, valamint Doszlopné Simoncsics Fanni sikeresen megvédett szakdolgozatát. Egyik kézirat sem jelent meg korábban sem teljes terjedelmében, sem részleteiben.

² European Federation of National Organisations Working with the Homeless

család rokonoknál vagy ismerősöknél húzza meg magát –, amely tovább nehezíti a probléma valós méretének felmérését és kezelését. A jelentés szerint a hajléktalanság kifejezetten károsan hat a gyermekek fejlődésére, iskolai teljesítményére és mentális egészségére, ezért sürgeti a célzott lakhatási programok és a családi támogatások bővítését.

Magyarországon a hajléktalanná váló szülők gyermekeit gyakran kiemelik a családból: a gyermekek gyermekvédelmi intézménybe, nevelőszülőhöz vagy rokonokhoz kerülnek, míg a szülők közterületen vagy hajléktalanszállón élnek tovább. A családi kötelék ettől azonban nem szűnik meg. Számos kutatás rámutat a kapcsolattartás kiemelt jelentőségére mind a szülő, mind a gyermek szempontjából, különösen a családhoz történő hazagondozás esélyeinek javítása érdekében. A hajléktalan élethelyzetben élő emberek éppúgy kilátástalanná és gyökértelenné válhatnak, mint a gyermekvédelmi szakellátásban felnövő gyermekek – a probléma súlyosságát jól jelzi, hogy jelenleg minden ötödik hajléktalan embernek a gyermeke is hajléktalanellátásban él (Győri, 2017).

Kutatásunk arra kereste a választ, hogy a hajléktalanná vált szülők és gyermekeik számára milyen lehetőségek adóttak a kapcsolattartásra, fenn tud-e maradni – sőt, ki tud-e alakulni – egy ilyen helyzetben is szeretetteljes szülő-gyermek kapcsolat, és ehhez mennyiben járulhat hozzá egy megfelelően kialakított kapcsolattartó helyiség.

A tanulmány felépítése a következő: elsőként bemutatjuk a kutatás célját és kutatási kérdéseit, valamint az alkalmazott módszertant. Ezt követően áttekintjük a szülők és különélő gyermekek kapcsolattartásának pszichológiai vonatkozásait, indokoljuk a kapcsolattartás intézményének fontosságát, majd ismertetjük a vonatkozó jogszabályi kereteket. Bemutatjuk, milyen lehetőségek állnak jelenleg a szülők és kiskorú gyermekek rendelkezésére a kapcsolattartásra, összegezzük a hajléktalan élethelyzetű szülőkkel és a velük, illetve gyermekeikkel foglalkozó szakemberekkel készített interjúk tanulságait, valamint a kapcsolattartó szobák kialakításáról szervezett fókuszcsoporthoz tartozó beszélgetés eredményeit, végül összefoglaljuk kutatásunk tapasztalatait.

II. Hajléktalan szülők és különélő gyermekek kapcsolata a szakirodalom tükrében

Kutatásunkban azt vizsgáltuk, hogy a Budapesti Módszertani Szociális Központ és Intézményeiben (BMSZKI)³ élő szülők milyen körülmények között, milyen módon tartják a kapcsolatot gyermekeikkel, van-e lehetőségük minőségi időt tölteni velük, ezek a keretek alkalmasak-e a kapcsolat fenntartására és mélyítésére, illetve mire lenne szükségük ahhoz, hogy jobb, tartalmasabb és gyakoribb kapcsolattartást valósíthassanak meg. A kutatás gyakorlati célja, hogy hozzájáruljon a BMSZKI szolgáltatásainak fejlesztéséhez a szülők és gyermekek jobb ellátása érdekében, továbbá hogy javaslatokat fogalmazzon meg a szervezeten belül formálódó kapcsolattartó

³ A BMSZKI a főváros egyik meghatározó hajléktalanellátó szervezete, amely – számos egyéb szolgáltatása mellett – több éjjeli menedékhelyen és átmeneti szálláson fogad hajléktalan nőket, férfiakat és párokat, két telephelyén pedig kifejezetten gyermekes szülőket is.

helyiségek koncepciójához és működéséhez. Elsőként a témához kapcsolódó szakirodalmi háttérrel foglalkozunk össze.

A BMSZKI-ban 2024-ben végzett adatfelvétel során 1295 megkérdezett hajléktalan ember összesen mintegy 2000 gyermek szülőjeként nyilatkozott (Breitner és Pataki, 2023), akik közül természetesen nem mindenki kiskorú. Pontos adat egyelőre nem áll rendelkezésre arról, hogy a gyermekvédelmi szakellátásban élő gyermekek közül pontosan hánynak hajléktalan a szülője. Mivel a családok átmeneti otthonait leszámítva a hajléktalanellátó intézmények kizárólag 18 éven felülieket fogadnak, a hajléktalan szülők kiskorú gyermekei nem a szülőkkel, hanem más családtagoknál (például nagyszülőknél, nagykorú testvérnél), esetleg nevelőszülőknél vagy gyermekotthonban élnek.⁴

II.1. Hajléktalan anyák

A hajléktalanság nem csupán a lakhatás elvesztését jelenti, hanem gyakran a családi egység felbomlásával is együtt jár. A hajléktalan nők jelentős része kényszerül arra, hogy menedékhelyeken vagy ismerősöknél húzza meg magát, ami megnehezíti a gyermekeikkel való rendszeres kapcsolattartást. Bár a hajléktalan anyák nagy része folyamatosan igyekszik fenntartani a kapcsolatot gyermekeivel, ebben a jogi és szociális környezet sok esetben nem nyújt kellő támogatást (lásd pl. Fehér és Kovács, 2018; Fehér és Lengyel, 2023; illetve nemzetközi kontextusban Barrow és Labord, 2008; Savage, 2022). A Február 3-i kutatás adatai szerint a hajléktalan nők nagyobb eséllyel tartják a kapcsolatot felnőtt gyermekeikkel, mint a férfiak, ugyanakkor minden tizedik hajléktalan nőnek van olyan gyermeke is, aki maga is hajléktalanná vált (Breitner és Pataki, 2023). Emellett a hajléktalan nők közel 5%-a élt együtt felnőtt, hajléktalan gyermekével (Fehér és Kovács, 2018)!

A hajléktalan anyák helyzetét erőteljesen befolyásolja az alacsony iskolai végzettség és a nőket sújtó munkaerőpiaci hátrányok (Szoboszlai, 2012). A stabil jövedelem hiánya sok esetben ellehetetleníti, hogy a szülő megfelelő lakhatást tudjon biztosítani saját maga és gyermekei számára, ami hozzájárulhat a család szétszakadásához. Magyarországon a családok átmeneti otthonai⁵ és a gyermekek átmeneti otthonai azok az intézmények, amelyek kiskorú gyermeket a szülőjével együtt fogadnak be. Több ombudsmani jelentés (lásd pl. az AJB-2026/2017 sz.) is rámutat ugyanakkor arra, hogy kevés ilyen intézmény működik, elhelyezkedésük területileg egyenetlen, a hosszú várólisták pedig tovább nehezítik a hozzáférést. Emiatt a lakhatási nehézségekkel küzdő anyák gyakran a hajléktalanellátó rendszerbe kerülnek, míg gyermekeik rokonokhoz vagy állami gondozásba.

A gyermekekkel való kapcsolattartás és a családi kötelékek fenntartása kiemelt fontosságú a hajléktalan nők számára (Fehér és Kovács, 2018). Társadalmunk továbbra is elsősorban a nőket

⁴ A megkérdezettek gyermekei közül nagyjából 300-an élnek állami gondoskodásban vagy szakellátásban.

⁵ A családok átmeneti otthonai közül több a gyakorlatban (és a köznyelvben) anyaoththonként működik, vagyis kizárólag anyákat fogad gyermekeikkel együtt.

tekinti felelősnek a gyermeknevelésért, ami komoly érzelmi és pszichés terhet ró a hajléktalan anyákra. Már a hajléktalanellátó rendszerbe kerüléskor az egyik legégetőbb kérdés számukra, hogyan tudják fenntartani, illetve helyreállítani a kapcsolatot gyermekeikkel (Fehér és Lengyel, 2023).

Meghatározó tényezőt jelentenek a párkapcsolati viszonyok is. A hajléktalan nők jelentős hányada tapasztal bántalmazást párkapcsolatában, sokan mégsem hagyják el bántalmazó partnerüket, mert ez lenne az egyetlen elérhető lakhatási lehetőségük. A kutatások szerint azok a nők, akik korábban soha nem dolgoztak, szinte kivétel nélkül párkapcsolatban élnek, ami tovább mélyíti kiszolgáltatottságukat (Fehér és Kovács, 2018; Rusinné Fedor, 2012). A párkapcsolati erőszak és a hajléktalanság közötti összefüggés ezért kiemelt figyelmet érdemel az ellátórendszer részéről is, különösen, ha az anya a gyermekével együtt szeretne maradni.

II.2. Hajléktalan élethelyzetű szülők és gyermekeik kapcsolata

A hajléktalan élethelyzetű szülők és gyermekeik kapcsolatáról viszonylag kevés szakirodalom áll rendelkezésre. Ennek egyik oka feltehetően a téma láthatatlansága: a szülő a hajléktalanellátó, a gyermek pedig a gyermekvédelmi rendszerbe tagozódik be, így bár a szociális ellátórendszer mindkettőjükéről tud, nem egységként kezeli őket. A kutatások jellemzően a hajléktalan szülők által megélt nehézségekre, illetve a hajléktalanság gyermeki pszichére gyakorolt hatására fókuszálnak. Több szerző kiemeli a lakhatási bizonytalanság traumatizáló hatását a gyermekekre nézve (Masten et al., 1993; Miller, 2011; Lieberman és Knorr, 2007), ám ugyanez a helyzet a szülőkre nézve is traumatizáló lehet, és nemcsak mentális egészségükre, hanem szülői kompetenciáikra, szerepükre is kihat (Gaetz et al., 2019). A szülői szerep összetett, kihívásokkal teli és nagy felelősséggel járó feladat, amely csak olyan helyzetekben valósulhat meg igazán, amelyekben szülő és gyermek egyaránt jelen van (Hoghugh, 2004) – az ilyen alkalmak száma pedig drasztikusan lecsökken, amint a gyermeket kiemelik a családból.

A hajléktalan szülők gyakran küzdenek magánnyal, szégyennel és alacsony önértékeléssel. A bizonytalanság- és tehetetlenségérzés is hangsúlyos náluk, ami egyértelműen rontja szülői önértékelésüket (Bradley, McGowan és Michelson, 2017). A kutatások szerint a hajléktalan élethelyzetű szülők nehezebben tudnak következetesen és érzelmileg elérhető módon reagálni gyermekeikre, amit a ritka találkozási lehetőség tovább súlyosbít. A hajléktalan szülőket érintő gyermeknevelési nehézségek közé sorolható továbbá a bizonytalan lakhatás, az anyagi instabilitás és a társadalmi támogatás hiánya, valamint az ezekhez kapcsolódó distressz és pszichés problémák – ezek közül a szorongás és a depresszió a legjellemzőbb (Hausman és Hammen, 1993).

Egy 2020-ban közölt szisztematikus áttekintés a hajléktalan szülők tapasztalatait két dimenzió mentén – a szülőséget nehezítő, illetve az azt támogató tényezők mentén – csoportosította. A szülői szerepet leginkább hátráltató tényezőknek a bizonytalanságot, a magánélet hiányát, az elszigeteltséget és a hajléktalanság stigmatizációját azonosították, és rámutattak, hogy ezek a tényezők a szülői viselkedés megváltozásához is vezethetnek. A szülői szerepet leginkább

támogató elemek között a környezetet, a szociális kapcsolatokat és a pszichoszociális támogatást emelték ki (Andrade et al., 2020).

II.3. A kapcsolattartás hatása a gyermekek mentális egészségére

A szülő-gyermek kapcsolat fenntartása a családból történő kiemelés után is fontos marad (MCWEY és MULLIS, 2004), bár ennek a gyermekre gyakorolt hatása a gyermekvédelemben dolgozó szakemberek között is vita tárgyát képezi (Poitras et al., 2021). Máig meghatározó Bowlby kötődésmélete (1977, 1982), amely szerint a kötődési személy elvesztése akkor is szorongást vált ki a gyermekből, ha egy másik alkalmas felnőtt – például egy nevelőszülő – átveszi ezt a szerepet. A családból kiemelt gyermek esetében ráadásul nem feltétlenül beszélhetünk arról, hogy a gyermek véglegesen kilépne a családi rendszerből (Boss, Pearce-Mccall és Greenberg, 1987). A gyámhatóság által szabályozott kapcsolattartások lehetőséget adnak a gyermeknek arra, hogy újra kapcsolódjon vér szerinti családjához, ahonnan kiszakították. Ennek szabályozása érzékeny kérdés, hiszen egyszerre kell szem előtt tartani a gyermek biztonságát és a biológiai szülő(k) iránti igényét is (Poitras, Porlier és Tarabulsy, 2021).

Elterjedt feltételezés, hogy a szülőkkel való találkozás érzelmileg megterhelő a gyermek számára (Moyers, Farmer és Lipscombe, 2006), sőt viselkedési problémákhoz is vezethet (BROWNE és MOLONEY, 2002). Több tanulmány (Cantos, Gries és Slis, 1997; Mywey és Mullis, 2004; Mcwey és Cui, 2017) ugyanakkor azt találta, hogy a kapcsolattartások gyakorisága a családból kiemelt gyermek és legalább egy szülője között pozitívan függ össze a gyermek mentális jóllétével. A biológiai szülővel fenntartott folyamatos kapcsolat kedvezően hat a kötődés minőségére, és segíti a gyermek alkalmazkodását (Cantos, Gries és Slis, 1997). McWey (2010) egy másik kutatásában azt találta, hogy az anyával való gyakoribb találkozás kevesebb externalizáló viselkedéssel (pl. agresszió, impulzivitás, engedetlenség, provokáció) járt együtt. A biológiai szülőkkel fenntartott kapcsolat emellett segítheti a gyermeket az identitáskriszis leküzdésében (Schofield et al., 2011), és enyhítheti a kiemelésből fakadó veszteségélményt (Fahlberg, 2012).

Léteznek azonban olyan kutatási eredmények is, amelyek a gyakori kapcsolattartás kontraproduktív hatására hívják fel a figyelmet. Leathers (2003) szerint pozitív összefüggés van a szülői látogatások gyakorisága és a gyermek érzelmi, illetve viselkedési problémái között, amit a gyermek átélt lojalitáskonfliktusa magyaráz – vagyis nem maga a látogatás, hanem az egyre gyakoribb találkozásokkal együtt növekvő lojalitáskonfliktus áll a háttérben. Más szerzők a diszfunkcionális szülővel való találkozás traumatizáló hatására hívják fel a figyelmet (Neil, 2004; Sinclair, Wilson és Gibbs, 2005).

A legtöbb esetben mind a biológiai szülők, mind a gyermekek szorosabb kapcsolatra vágnak egymással (Chapman, Wall és Barth, 2004; 2009; NEIL Neil, Crossar, Lorgelly és Young, 2010). A gyermekvédelmi szakemberek és nevelőszülők ugyanakkor gyakran tartanak attól, hogy a kapcsolattartás negatívan hat a gyermek érzelmi állapotára, illetve hogy a biológiai szülővel való találkozás distresszt okoz (Humphreys és Kiraly, 2011; Salas Martínez, Fuentes, Bernedo és García-Martín, 2016).

Látható tehát, hogy a kutatási eredmények ellentmondásosak, és nem jelenthető ki egyértelműen, hogy a biológiai szülővel való kapcsolattartás pozitívan vagy negatívan hat-e a gyermek mentális jóllétére. Sen és Broadhurst (2011) szerint a kapcsolattartás megszervezésének és minőségének van döntő szerepe abban, hogy a találkozás végül pozitív vagy negatív hatással lesz-e a gyermekre. Ez összecseng Hausman és Hammen (1993) eredményeivel is, akik a hajléktalan szülők gyermeknevelési nehézségeit vizsgálva arra jutottak, hogy a megfelelő támogató rendszer – legyen szó családi háttérrel, nagyszülőkről vagy szociális, gyermekvédelmi szakemberekről – jelentősen javítja a hajléktalan szülők nevelési kompetenciáit, ezáltal a gyermek jóllétét is. Bradley és munkatársai (2017) szintén úgy találták, hogy a szociális támogatás és a mentálhigiénés szolgáltatások meghatározó szerepet játszanak a szülői szerep megélésének támogatásában a hajléktalan élethelyzetű szülők esetében.

Boyle (2017) a szülőkkel való kapcsolattartás és a gyermek pszichoszociális alkalmazkodása közötti összefüggést vizsgálta hosszú távú intézményi vagy nevelőszülői gondozás esetén, és pozitív kapcsolatot talált a kettő között: a kapcsolattartás elősegíti a gyermek pszichológiai és társadalmi kihívásokhoz való alkalmazkodását. Voltak ugyanakkor olyan gyermekek is, akiknél a szülői látogatás kifejezetten negatív hatással járt – ezekben az esetekben a gyermek diszfunkcionális, bántalmazó szülővel tartotta a kapcsolatot.

Poitras és munkatársai (2021) az ellentmondásos eredmények feloldására vállalkoztak, és arra a következtetésre jutottak, hogy éppen a témát befolyásoló tényezők sokasága – a kapcsolattartás gyakorisága, a gyermek életkora, a kiemelés oka, az állami gondozásban vagy nevelőszülőnél töltött idő hossza – teszi lehetetlenné egy egységes álláspont kialakítását arról, hogy a biológiai szülővel való kapcsolattartás miként hat a gyermek viselkedésére, mentális állapotára és fejlődésére. Egyértelműen kijelenthető ugyanakkor, hogy a biológiai szülővel való kapcsolat teljes megszakítása negatív hatású a gyermekre nézve, és csak kivételes esetekben (például súlyos bántalmazás esetén) eredményezhet pozitív kimenetelt a gyermek fejlődése szempontjából (Goubau és Langlois, 2016).

II.4. A kapcsolattartás jogi szabályozása

A kutatás céljának megértéséhez elengedhetetlen a kapcsolattartás intézményének bemutatása is: mivel a szülő és a gyermek nem él együtt, a családi kapcsolat fennmaradásának legfontosabb garanciája a kapcsolattartáshoz való jog, ezért a szabályozásnak elsősorban ennek fenntartására és elősegítésére kell irányulnia. Ezt felismerve a Gyermekjogi Egyezményben⁶ (a továbbiakban: Egyezmény) részes államok belső jogukban biztosítják, hogy a mindkét vagy egyik szülőjétől külön élő gyermek fenntarthassa a személyes kapcsolatot és a közvetlen érintkezést mindkét szülőjével, kivéve, ha ez ellentétes a gyermek mindenek felett álló érdekével.

⁶ 1991. évi LXIV. törvény a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről

Az Egyezményrel összhangban a kapcsolattartáshoz való jog a magyar jogforrási hierarchia szinte minden szintjén megjelenik. Bár az Alaptörvény alapjogi katalógusa nem sorolja fel kifejezetten a kapcsolattartáshoz való jogot, több alkotmánybíróági határozat is levezeti azt az emberi méltósághoz fűződő jogból, valamint a XVI. cikk (1) bekezdéséből.⁷ Az Alkotmánybíróóság több határozatában hangsúlyozta, hogy a gyermek megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz való jog az állam alkotmányos kötelezettségét alapozza meg a gyermek fejlődésének védelme érdekében.⁸ Így a kapcsolattartáshoz való jog gyakorlatilag alapjogi elismerést kap.

Törvényi szinten a kapcsolattartáshoz való jogot a Polgári Törvénykönyv⁹ (a továbbiakban: Ptk.) és a gyermekvédelmi törvény¹⁰ (a továbbiakban: Gyvt.) rögzíti. A törvény¹¹ tartalmazza az Egyezményben is szereplő alapelveket: a gyermek érdekeinek és jogainak védelmét, a saját családban való nevelkedéshez, ennek hiányában a családi környezetben történő felnövekedéshez, a korábbi családi kapcsolatok megőrzéséhez, valamint a kapcsolattartáshoz való jogot.

A Ptk. 4:178. §-a a kapcsolattartást a gyermek jogaként, a szülő esetében pedig jogként és kötelezettségként is meghatározza. Ez a jogosultság főszabály szerint akkor is fennáll, ha a szülői felügyeleti jog szünetel – vagyis a hajléktalan szülőknek, amennyiben szülői felügyeleti jogukat bíróság nem szüntette meg, joguk és kötelezettségük kapcsolatot tartani kiskorú gyermekükkel akkor is, ha a gyermeket kiemelték a családból.

A családból kiemelt gyermek és szülője közötti kapcsolattartást a Gyvt. 13. §-a szabályozza. Eszerint a szülő jogosult rendszeres tájékoztatást kapni gyermekéről és segítséget kapni a kapcsolattartáshoz, ugyanakkor köteles is együttműködni és kapcsolatot tartani. A gyermekvédelmi ellátás egyik alapelve, hogy a gyámhatóság elősegítse a kapcsolattartást a gyermek és az arra jogosult között, döntéseit pedig úgy hozza meg, hogy azok a gyermek vér szerinti családba történő visszakerülését szolgálják.

Ha a szülő gyermekét maga szeretné nevelni, és célja a nevelésbe vétel felülvizsgálatának kezdeményezése hazagondozási céllal, kötelessége rendszeresen megjelenni a kapcsolattartásokon, olyan magatartást tanúsítani, amely a gyermek jóllétét szolgálja, valamint együttműködni a gyermeket gondozó szakemberekkel. Ha ez elmarad, vagy ha a szülő veszélyezteti gyermekét a kapcsolattartás során, a Gyvt. 80. § (3) bekezdése alapján korlátozható a kapcsolattartási jog – felügyelt formára módosítható, szüneteltethető vagy akár meg is vonható.

Alapesetben a szülőknek és a gyermeknek joga van négy szemközt beszélgetni a kapcsolattartás során, ennek zavartalanságát pedig a gyermeket gondozó szakembereknek kell biztosítaniuk.

⁷ „minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéshez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz”

⁸ 21/1996. (V. 17.) AB határozat, ABH 1996, 74.

⁹ 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről

¹⁰ 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról

¹¹ Ptk. 4:2. §

Felügyelt kapcsolattartás elrendelése esetén a gyámhatóság határozatában kijelöli a felügyeletet ellátó személyt – jellemzően a gyermekotthon vagy a nevelőszülői hálózat munkatársát –, és minden esetben meghatározza a kapcsolattartás helyszínét és gyakoriságát is.

Főszabály szerint a kapcsolattartással összefüggő költségeket annak kell viselnie, aki a kapcsolattartásra jogosult. A hajléktalan élethelyzetű szülők számára azonban ez gyakran anyagi vagy logisztikai nehézséget jelent, különösen, ha a gyermek az ország egy távolabbi pontján van elhelyezve. Erre megoldást kínál, hogy jogszabály [21] lehetővé teszi a települési önkormányzatok számára rendkívüli támogatás – például utazási vagy ellátási költségek – nyújtását a kapcsolattartás elősegítésére, ez azonban nem alanyi jogon jár, hanem az önkormányzat mérlegelési jogkörébe tartozik.

Ideiglenes hatályú elhelyezés esetén a gyámhivatal jellemzően nem engedélyezi a gyermek elvitelét a kapcsolattartás helyszínéről, hiszen ilyen intézkedésre csak akkor kerül sor, ha a gyermek élete vagy testi épsége közvetlen veszélyben van, és azonnali beavatkozásra van szükség. Ezekben az esetekben a szakemberek figyelemmel kísérik a szülő viselkedését a kapcsolattartásokon, és csak pozitív tapasztalatok esetén tesznek javaslatot elviteles kapcsolattartásra.

A csecsemőotthonban gondozott gyermekek esetében elviteles kapcsolattartásra szintén nincs mód, hiszen a mindennapjaik szigorú napirend szerint zajlanak; a szülők jellemzően 30 percben tarthatnak kapcsolatot velük, délelőtti időpontban. Ezt a rövid időt a csecsemőotthonok azzal ellensúlyozzák, hogy hetente több alkalommal is lehetővé teszik a látogatást.

Nevelésbe vétel esetén a családdal a döntés előtt a Szakértői Bizottság találkozik, amely véleményezi a helyzetet, és ez alapján dől el a gyermek gondozási helye. Amennyiben a döntés nem sürgősségi jellegű, tehát van idő a megfelelő előkészítésre, és a szülő is együttműködő, nagyobb eséllyel válhat elvihetővé a gyermek a kapcsolattartás alkalmával már a beutalás pillanatától kezdve.

A nevelőszülőknél – jellemzően 0–12 éves korú – elhelyezett gyermekeknél ritkábban szabályozott ez a fajta kapcsolattartás, mivel egy nevelőszülőnél több gyermek is élhet, mindegyiküknek külön kapcsolattartási rendje van. A gyerekek szállítása szempontjából a nevelőszülők számára az az egyszerűbb megoldás, ha a kapcsolattartások egy időben, a nevelőszülői hálózat kapcsolattartó helyiségében zajlanak. Ezek jellemzően hétfégén, a hónap 1–3., illetve 2–4. szombatján, egy óras időtartamban valósulnak meg, ami éves szinten összesen 24 órát jelent.

A 14 év felettiek már kimenővel rendelkeznek, számukra tehát a szigorú kapcsolattartási keretek kevésbé relevánsak: találkozhatnak szüleikkel a kimenők alkalmával, illetve – ha van telefonjuk – folyamatosan tarthatják a kapcsolatot online is. A 14 év alatti gyermekek esetében viszont elengedhetetlen, hogy a hajléktalan élethelyzetű szülők számára olyan kapcsolattartó szobák álljanak rendelkezésre, ahol a család valódi, minőségi időt tölthet együtt.

II.5. A kapcsolattartás elősegítői – a gyermekvédelmi rendszer és annak szereplői

A nehéz élethelyzet mind a gyermek, mind a szülő oldaláról megfelelő felkészítést igényel, ideális esetben szakember bevonásával. A gyermekvédelmi alapellátásban dolgozók feladata, hogy segítsék a családot, lehetőség szerint megelőzzék a kiemelést, vagy támogassák annak megoldását. A KSH legfrissebb, a család- és gyermekjóléti szolgálatok, illetve központok működésére vonatkozó adatai a következők:

4. ábra: A család-és gyermekjóléti szolgáltatások

Év	A család- és gyermekjóléti szolgálatok					A család- és gyermekjóléti központok		
	szervezeti egység	szolgálatot működtető település	foglalkoztatott ^a	szolgáltatást együttműködési megállapodás alapján igénybe vevő	szolgáltatást nem együttműködési megállapodás alapján igénybe vevő	szervezeti egység	foglalkoztatott ^a	jogerős hatósági intézkedéshez kapcsolódó esetmenedzseri tevékenységet igénybe vevő
2016	686	640	3 281	216 656	306 529	201	1 991	74 621
2017	698	675	3 309	206 103	245 921	201	2 052	93 733
2018	705	659	3 203	202 997	254 175	201	2 567	104 172
2019	709	664	3 140	196 510	244 501	202	3 078	103 343
2020	705	661	3 151	183 396	228 285	202	3 161	102 791
2021	708	664	3 140	174 674	229 563	203	3 202	104 070
2022	713	669	3 125	171 178	231 651	203	3 248	121 381
2023	715	672	3 150	170 858	245 257	203	3 271	132 355

Forrás: ksh.hu, utolsó letöltés: 2025.03.15.

Az adatokból kiolvasható, hogy míg a család- és gyermekjóléti szolgálatok szolgáltatásait igénybe vevők köre 2016 és 2023 között csökkent, addig a jogerős hatósági intézkedéshez kötődő esetmenedzseri tevékenységet igénybe vevők száma ugyanezen időszak alatt több mint másfélszeresére emelkedett. Az adatok szerint 2023-ban 3150 családgondozóra összesen 416 115 ellátott jutott (a nem rendszeres ellátást igénylőket is beleértve), ami fejenként 132 klienst jelent; 3271 esetmenedzserre pedig 132 355 igénybe vevő – ez egyenletes elosztás esetén fejenként több mint 40 esetet jelentene. Ez már önmagában is rendkívül magas szám, a valóságban azonban a terhelés egyáltalán nem oszlik meg egyenletesen: míg egy nyugat-magyarországi családgondozónál akár mindössze nyolc eset is előfordulhat, egy hátrányos helyzetű budapesti kerületben dolgozó kolléga akár ötven esettel is zsonglörködhet. Mind a gyakorlati szakemberek, mind a témát kutató elméleti szakértők egyre hangosabban jelzik, hogy a jelenlegi helyzet fenntarthatatlan, és az ellátottak mentális állapota, tüneteinek súlyossága egyre komolyabb kihívás elé állítja a szakembereket (Csók, 2018; Győri és Perpék, 2021).

Ugyanakkor a sokproblémás családokkal való munka nehézségeihez az is hozzájárul, hogy a szociális munka rendkívül szubjektíven értelmezhető fogalom. Szász Mária esettanulmánya például egy olyan családot mutat be, amelynek immár a tizedik (!) családgondozóját váltották le, mert a szakember „túlgondozta” a családot, és krízis idején heti három alkalommal is felkereste őket (Szász, 2024).

Az alapellátásban dolgozók helyzete azért is nehéz, mert a családok jellemzően komplex problémákkal küzdenek – egyszerre van jelen lakhatási probléma, a szülői kompetenciák sérülékenysége, esetleg mentális zavar vagy betegség –, így a családgondozóknak nehéz eldönteni, melyik problémát kezeljék elsőként. A pszichiátriai ellátórendszer szintén forráshiányos, ezért az

együttműködés gyakran akadozik: nem ritka, hogy egy-két hónapot is várni kell egy vizsgálatra, és a pszichiáter szakorvos – az ambuláns pszichológusok túlterheltsége miatt – elsősorban gyógyszeres kezelést tud kínálni.

A szakmák közötti együttműködést az információáramlás hiánya is nehezíti: az esetmenedzser tudja, hogy a szülőnek szakellátásban élő gyermeke van, de gyakran nem tudja, hol él jelenleg a szülő, így nem tudja felvenni vele a kapcsolatot. A szálláson vagy az utcán dolgozó szociális munkások viszont ismerik a szülő tartózkodási helyét, ám, ha az ügyfél nem osztja meg velük, hogy kiskorú gyermeke van szakellátásban, nem szokás megkeresni a gyermekvédelemben dolgozó kollégákat. A szakellátásban élő gyermekek szülei, s köztük különösen a hajléktalan élethelyzetűek, nehezen tudják képviselni saját érdekeiket, ezért fokozottan rászorúlnak a segítségre.

Csak az a segítő tud igazán jól segíteni, aki maga is jól van. A gyermekvédelmi alapellátásban dolgozó szakemberek túlterheltsége nemcsak munkájuk hatékonyságát rontja, hosszú távon kiegészhez és pályaelhagyáshoz is vezethet. Éppen ezért kulcsfontosságú, hogy a szakpolitika ne csak szigorítással és adminisztratív terhekkel reagáljon a problémákra, hanem valódi támogatást is nyújtson a segítő szakmában dolgozóknak.

Kutatásunk

Kutatásunk során kvalitatív módszertant alkalmaztunk. Első lépésként két intézménynél – egy nevelőszülői hálózathoz és egy család- és gyermekjóléti központhoz – résztvevői megfigyelést végeztünk a kapcsolattartó helyiségekben, hogy feltérképezzük a gyermekvédelmi ellátórendszeren belüli kapcsolattartási lehetőségeket. Az érintett szülők egyéni tapasztalatait félig strukturált interjúk során ismertük meg. Szociális munkások segítségével kerestük fel azokat a BMSZKI intézményeit igénybe vevő hajléktalan embereket, akiknek kiskorú gyermeke vagy unokája van¹², és kértük fel őket a kutatásban való részvételre. A kapcsolatfelvétel nem volt zökkenőmentes: több szociális munkás is elutasította a megkeresésünket arra hivatkozva, hogy a téma túl megterhelő lenne az ügyfeleknek, és voltak olyan interjúalanyok is, akik az egyeztetett időpontban végül nem jelentek meg. Az interjúk 2024 őszén készültek – a karácsony közeledtével az interjúalanyok egyre feszültebbé váltak, hiszen sokan nem tudták, lesz-e lehetőségük gyermekükkel ünnepelni, illetve többen már tudták, hogy nem kapnak engedélyt a gyermek elvitelére. Bár eredetileg az év végéig terveztük a beszélgetések lezárását, a fentiek miatt november második felétől nem kerestünk új interjúalanyokat, néhány interjú felvételére azonban még 2025 elején is sor került.

Az előre megfogalmazott kérdések mellett az interjúk során további kérdéseket is feltettünk, az adott interjúalany élethelyzetéhez igazodva – a helyzetek sokfélesége rugalmasságot kívánt az

¹² Egyik interjúalanyunk maga is tizennyolc évesen került a hajléktalanellátásba, szülei szintén szállón élnek.

interjúkészítőktől. Az interjúkat ezt követően előre meghatározott szempontok szerint elemeztük. Összesen tizenhat hajléktalan szülővel, illetve szülőpárral beszélgettünk.

A kapcsolattartó helyiségek kialakításával kapcsolatos vélemények és igények megismerésére 2025 elején fókuszcsoportos beszélgetést szerveztünk, amelyre minden korábbi interjúalanyt meghívtunk, a lehetőséget pedig újra meghírdettük a BMSZKI intézményeiben is. A fókuszcsoport során arra törekedtünk, hogy a résztvevők a javasolt témákon túl egymással is kapcsolatba léphessenek és beszélgetést kezdeményezhessenek. A fókuszcsoporton hat hajléktalan ember vett részt.

Doszlopné Simoncsics Fanni ezen felül szociális szakemberekkel is interjút készített (egy gyermekjóléti alapellátási egységvezetővel, egy esetmenedzserrel, egy utcai szociális munkással, egy hajléktalan szálláshely egységvezetőjével, valamint egy nevelőszülői tanácsadóval¹³). A szakemberekkel az interjúk a munkahelyükön, erre kijelölt helyiségben, személyesen, négy szemközt zajlottak, szintén félig strukturált formában.

Az interjúalanyok és a fókuszcsoport résztvevői önként vállalták, hogy megosztják a kapcsolattartással és a szülők szükségleteivel kapcsolatos tapasztalataikat. Az interjúk anonim módon készültek: a neveket és a földrajzi helyszíneket megváltoztattuk, az interjúalanyok nevét kódoltuk, a valódi neveket pedig még a jegyzetek szintjén sem rögzítettük. Kvalitatív kutatásként nem törekedtünk reprezentativitásra – célunk a probléma mélyebb megértése volt.

III.1. A hajléktalan élethelyzetű szülők és kiskorú gyermekeik kapcsolattartásának jelenlegi keretei konkrét példákon keresztül

Amikor a gyermeket kiemelik a családból, a szülői felügyeleti jog szünetel, de a szülőt továbbra is megilleti – sőt terheli – a kiskorú gyermekével való kapcsolattartás joga és kötelezettsége. Felügyelet hiányában a szülő és gyermeke találkozhat például a nevelőszülőnél, a rokonoknál, a gyermekotthonban vagy az erre a célra kialakított kapcsolattartó szobában.

A nevelőszülőnél élő gyermekek esetében a találkozásra jellemzően a nevelőszülői hálózat vagy a TEGYESZ kapcsolattartó helyiségében kerül sor, általában délelőtt, több családdal egyidejűleg. Van olyan helyiség, ahol kis, elkülönített bokszokban tölthetik el a rendelkezésre álló egy órát a családok, másutt egy nagyobb teremben, külön asztaloknál zajlik a kapcsolattartás.

Az alábbiakban két, kapcsolattartásra berendezett helyszínt mutatunk be: az egyiket csoportosan, a másikat külön szobában – felügyelt formában, kamerán keresztül megfigyelve – találkozhatnak a szülők gyermekeikkel. Mindkét helyszínen szombaton, a kapcsolattartások napján jártunk.

¹³ A résztvevők adatait táblázatba foglalva a Függelékben közöljük.

III.1.1. Fészek Gyermekvédő Egyesület – nevelőszülői hálózat

A Fészek Gyermekvédő Egyesület 1993-ban jött létre állami gondoskodásban felnőtt fiatalok, nevelőszülő családok és az őket segítő szakemberek kezdeményezésére.¹⁴ A Mádi utcai telephelyükön kéthetente, szombat délelőtt 9 és 12 óra között telik meg a tér a családokkal. A családi ház otthonosabb hangulatot kölcsönöz a találkozásoknak, egy-egy alkalommal 10–15 család is részt vesz. A gyermeket a nevelőszülő kíséri, aki jellemzően végig jelen is marad. A gyermekek, nevelőszülők és vér szerinti hozzátartozók közösen játszhatnak, tölthetik az időt a kertben, focizhatnak, labdázhatnak. A családi ház nyugalma, kertje bár otthonos hangulatot teremt, egyszerre több család is jelen van a ház különböző helyiségeiben, a kertben, sőt az alagsorban is. A kapcsolattartás nagyjából 3–4 órán át tart.

A kapcsolattartáson részt véve alkalmunk nyílt két olyan nevelőszülővel is beszélgetni, akiknek legalább egy gondozott gyermeke vér szerint hajléktalan szülőtől származik. Rájuk és a gyermekekre is fiktív néven hivatkozunk.

Réka a tizenhat éves nevelt lányáról, Lilláról mesélt, aki nemrég került hozzá, és aki éppen az interjú napján nem volt jelen. Lilla édesanyja hajléktalan, és lányával tartja a kapcsolatot, Rékával azonban nem. Réka elmondása szerint egyre több nehézséggel küzdenek: Lilla gyakran szökik el otthonról, ilyenkor Réka már tudja, hogy valószínűleg édesanyjával, valamelyik aluljáróban találja meg – ahogy legutóbb is történt. Ez jól mutatja, mekkora igénye lenne Lillának az anyjával való kapcsolattartásra, amelynek jelenleg nincsenek meg a megfelelő keretei.

III.1.2. Fióka Család- és Gyermekjóléti Központ

A Fióka Család- és Gyermekjóléti Központ a Göncz Árpád Szociális Intézmény egyik egysége, a XV. kerületben található. Több helyiséget is kifejezetten a gyermekek és a velük külön élő szüleik kapcsolattartására alakítottak ki. A felügyelt kapcsolattartáshoz az egyik szobát kamerával szerelték fel, amely rögzíti a szobában történeteket. Ez a megoldás úgy biztosít maximális magánszférát a kapcsolattartó szoba használóinak, hogy közben a gyermek biztonsága is felügyelet alatt marad, hiszen nincs szükség külső személy jelenlétére.

Az egyéni szobák a csoportos kapcsolattartáshoz képest komoly előrelépést jelenthetnek a magánszféra biztosítása szempontjából, ám ez a környezet sem feltétlenül elegendő ahhoz, hogy a találkozások alatt mélyebb kapcsolat alakuljon ki – már csak a rendelkezésre álló idő rövidege miatt sem.

¹⁴ Az Egyesület legfontosabb tevékenységei közé tartozik egy országos nevelőszülői és helyettes szülői hálózat működtetése, helyettes szülői és nevelőszülői képzések szervezése, valamint – Pest megyében elsőként és a mai napig egyedülálló módon – egy Átmeneti Gyermekotthon fenntartása. Ide olyan gyermekek kerülnek, akik különböző krízishelyzetek (például hajléktalanság, családi problémák, bántalmazás) miatt átmenetileg nem maradhatnak születési családjukkal. Az Egyesület elsősorban Pest megyében tevékenykedik.

III.2. A kapcsolattartás gyakorlata a szakemberek szerint

A szakemberekkel készített interjúk elsődleges célja az volt, hogy betekintést nyerjünk a családokkal végzett szociális munka dilemmáiba, az alapellátástól a szakellátásig, mind a gyermekvédelem, mind a hajléktalanellátás oldaláról. Az interjúalanyok kérésére sem őket, sem munkahelyüket nem nevesítjük.

Az első interjú egy fővárosi család- és gyermekjóléti központ egységvezetőjével készült. Az intézmény kerületében 2024-es adatok szerint több mint 70 000-en élnek, és ugyanebben az évben több mint 6000 alkalmi és rendszeres klienst láttak el. Az intézményben a fluktuáció viszonylag alacsony, kevés a betöltetlen álláshely, a kínált szolgáltatások köre pedig széles. Az esetszámokról az interjúalany a következőket osztotta meg:

„Elvileg a jogszabály szerint 25 család tartozhatna egy családgondozóhoz, de ez a gyakorlatban 60-80 családot jelent. Irgalmatlan mennyiség, irgalmatlan mennyiségű adminisztrációval. Nyilván ez annak a rovására fogja elvinni az időt, ami a személyes segítő munka, hiszen azt nem kéri számon senki” (Egységvezető, 2024).

Önmagában a magas esetszám még nem feltétlenül jelenti azt, hogy a rendszer diszfunkcionálisan működik, hiszen az adatokból az is látszik, hogy az esetmenedzserek esetszámának emelkedését a foglalkoztatottak számának növekedése valamelyest lekövette, míg a szolgálatoknál dolgozók létszáma az igénybevevők csökkenő száma ellenére stagnál. Ez akár azt is jelentheti, hogy a 2016-ban bevezetett esetmenedzseri státusz megerősödött, és a családsegítőknek több kapacitásuk maradt a hozzájuk fordulókkal foglalkozni. A valóságban azonban inkább arról van szó, hogy egyre nő a hatósági intézkedéssel érintettek aránya, mert az elérhető szolgáltatások már nem bizonyulnak elég hatékonynak, ezért a segítők úgy érzik, nincs más eszközük, mint gyámhatósági útra terelni az ügyet, és határozatokkal kikényszeríteni az együttműködést. Emellett az ellenőrzésektől való félelem és a bürokratikus működésből fakadó szorongás is akadályozza az olyan posztmodern szemléletű megközelítések térnyerését, mint a konstruktív szociális munka, a reflektív praxis vagy a narratív technikák.

„Én végignéztem ennek a szakmának, a gyermekjóléti alapellátásnak az elmúlt 26 évét, hogy min ment keresztül, mostanra annyira elbürokratizálódott az egész gyermekjóléti alapellátás, hogy... ez az egyik része, hogy irgalmatlanul sok papírmunkával, sok beszámolási kötelezettséggel jár ez a munka, ami egyrészt elveszi az időt a tartalmi segítő munkáról, másrészt viszont, felvétel ide, felvétel oda, beszaratja a családgondozót. Elkezd-félni attól, hogy nem hibázhat. (...) ha a félelem irányítja azt, hogy milyen szolgáltatást biztosít, hogyan teszi oda magát egy kliens mellé, az nagyon veszélyes. Az nagyon el tudja vinni a fókuszot arról a munkáról, amit végez egy rossz irányba, mert az lesz, hogy jaj, csak nehogyan hibázzak (Egységvezető, 2024).

Ebből is látszik, hogy az alapellátás munkáját jelentősen megnehezíti a túlzott adminisztráció, valamint a szociális munkások saját kompetenciáikba vetett bizalmának megingása. A magas esetszám és a folyamatos beszámolási kötelezettség miatt a figyelem elterelődik a családokról,

miközben a családok problémái egyre összetettebbé válnak, így a szakmának egyre nagyobb figyelemre és felkészültségre lenne szüksége a felmerülő nehézségek hatékony kezeléséhez.

„Arányok tekintetében énszerintem az esetek túlnyomó többsége sokproblémás (...) Mostanában nagyon sokszor emlegetjük azokkal a kollégákkal, akikkel itt vagyunk 20 év óta, hogy olyan problémakombinációkkal találkozunk mostanában, amik korábban nem volt jellemzőek” (Egységvezető, 2024).

Fontosnak tartottuk, hogy olyan szakembereket is megszólaltassunk, akik közvetlenül jelen vannak a szülők és gyermekek kapcsolattartásánál. Egy nevelőszülői tanácsadó a hálózat kapcsolattartó helyiségében szerzett tapasztalatait osztotta meg, míg egy hajléktalanok átmeneti szálláshelyének egységvezetője a fővárosi hajléktalanszálláson kialakított kapcsolattartó szoba működéséről beszélt. Emellett interjút készítettünk egy fővárosi kerület esetmenedzserével is, aki a hajléktalan élethelyzetű ügyfelei kapcsolattartási tapasztalatairól számolt be.

Az ajándékozás jelensége minden szakemberrel készített interjúban felmerült:

„Van egy hajléktalan anyuka, aki rendszeresen jár a kislányához kapcsolattartásra. Mindig szokott hozni egy szatyrot, amiben, hogy mondjam...kikukázott dolgok vannak, ilyen lejárt élelmiszerek meg rossz állapotú dolgok. (...) be szoktuk tenni a raktárba, aztán kidobjuk, amikor elment. Nem akarjuk megbántani” (Nevelőszülői tanácsadó, 2024).

„Hát igen, ez elő szokott fordulni, hogy elmarad a térítési díjjal, és azt mondja, nem tudja most kifizetni, mert ment a gyerekekhez, és ajándéokra költötte” (Hajléktalan átmeneti szálláshely intézményvezetője, 2024).

Érdemes lenne, ha a szülők kompetenciafejlesztését célzó programok kiemelt figyelmet fordítanának az étkezés és az ajándékozás témájára, hiszen a tapasztalatok szerint gyakori jelenség a szülők túlköltekezése vagy a nem megfelelő ajándékok választása. A szakemberek ezt kényes témaként élik meg, ezért ritkán jeleznek vissza a szülőnek – ami részben érthető, hiszen a visszajelzés fájdalmas lehet olyasvalaki számára, aki a rendelkezésére álló szűkös eszközökkel próbál örömet szerezni gyermekének. Ha ebből túlköltekezés lesz, csak egy újabb ördögi kör alakul ki: a szülő beszükkült lehetőségei miatt olyan ajándékokkal próbál kedveskedni, amelyek anyagilag megterhelőek számára, és ha nincs rá elég fedezete, vagy elmarad a kapcsolattartásról, vagy egyre több ajándékot, édességet visz, ami végső soron a saját megélhetését (jelen esetben a szállási térítési díj befizetését) veszélyezteti.

„Sokszor van az, amit így jeleznek, hogy szégyellik magukat. Tehát hogyha így nincs jó állapotban, vagy nem tudta ezeket az anyagi dolgokat előteremteni, akkor van ennyi önreflexió, hogy nem akar így mutatkozni akár a gyerekek, akár a nevelőszülő előtt. Emlékszem olyan esetekre is, ahol a nevelőszülő személye miatt nem mentek, mert mindig éreztetve volt, hogy ő a szerencsétlen” (Esetmenedzser, 2024).

„Mi úgy látjuk, hogy a legtöbb nem azért nem neveli a gyermekét, mert arra alkalmatlan, hanem azért, mert a körülmények nem megfelelőek. És itt azért egy biztonságos környezetben, normális körülmények között, ha nem is örökre, de két napra újra család lehetnek. És ha már csak a kedélyállapotuk ettől javul, az már jó. Aztán csak sokkal rosszabb lesz, mert ezt itt nem lehet örökre, de az más kérdés:” (Hajléktalan szálláshely intézményvezetője, 2024).

Összességében a szakemberekkel készített interjúk azt mutatják, hogy a hajléktalanellátásban dolgozók igen keveset tudnak a gyermekvédelmi szakellátásról, és fordítva is igaz: a gyermekvédelemben dolgozók is alig ismerik a hajléktalanellátás működését. Ahhoz azonban, hogy hatékonyan tudjuk támogatni a hajléktalan élethelyzetű szülőket a külön élő gyermekeikkel való kapcsolattartásban, elengedhetetlen, hogy a két szakterület megtalálja azokat az együttműködési formákat, amelyek ezt elősegíthetik. Mindenképp érdemes lenne párbeszédet indítani – akár közös esetmegbeszélések, akár szakmai konferenciák formájában –, ahol a két terület képviselői megismerhetik egymás működését.

III.3. A szülőkkel készített interjúk bemutatása

A megkérdezett hajléktalan élethelyzetű szülők mindegyike a BMSZKI valamely szállásnyújtó intézményének lakója. Az interjúk a szállókon, jellemzően a szociális munkások irodájában, kettesben zajlottak. Az interjú elején minden esetben megkérdeztük, hozzájárul-e az interjúalany a hangfelvétel készítéséhez, és tájékoztattuk arról, hogy a felvételt kizárólag kutatási célra használjuk, a kutatás lezárását követően töröljük, és jogosulatlan harmadik félnek nem adjuk át.

Az interjúk célja az volt, hogy megismerjük a hajléktalan élethelyzetű szülők és tőlük külön élő gyermekeik kapcsolattartásának jelenlegi helyzetét, a rendelkezésükre álló lehetőségeket, a felmerülő akadályokat és kihívásokat. Kitértünk arra is, igénybe vennék-e a kapcsolattartó szobákat, és szerintük mire lenne szükség egy ilyen helyiségben. Az interjúk fontosabb tartalmi elemeit táblázatos formában a Függelékben tesszük közzé.

III.3.1. A kapcsolattartás nehézségei és anyagi terhei

A megkérdezett szülők kapcsolattartásának gyakorisága nagyban függött attól, hogy gyermekük nevelőszülőnél vagy gyermekotthonban él-e. A nevelőszülőnél elhelyezett gyermeket a szülők jellemzően kéthetente egy órában, felügyelt kapcsolattartás esetén havonta egyszer látogathatják, míg a gyermekotthonban élő gyermekekhez akár hetente többször is ellátogathatnak. Emiatt a nevelőszülőnél elhelyezett gyermekek egyes szülei szívesebben látnák, ha gyermekük inkább egy budapesti gyermekotthonban élne, hogy gyakrabban találkozhassanak. Az egyik szülő így fogalmazta meg a problémát:

„Olyan, mintha nem is lenne a kislány a mienké...érti? Nem hagyják aztat nekünk, hogy úgy foglalkozunk a gyerekkel, ahogy foglalkoztunk. Itt is van Budapesten állami gondozás, nekünk jobb volna, ha itt lenne. Minden hétvégén vagy hétköznap az ember bemegy, meg mikor iskolában van, bemegy hozzá, visz neki valamit, ez is jobb lenne. Nagyon messze van, és mindig messzebb, messzebb, messzebb viszik.” (Zoltán)

A találkozásokat nem csupán a fizikai távolság, hanem a helyszín jellege is befolyásolja. A kisebb gyermekekkel a korábban bemutatott csoportos láthatások keretében találkozhatnak a szülők, erről a következőket mesélték:

„Van egy kapcsolattartó helyiség a gyermekotthonban, és ott. ... Úgy voltam, hogy olyan tízre odaértem, és dél körül [lehattunk együtt], mert utána ebéd. Már úgy elszokott tőlem. Sajnos még decemberben megengedte, hogy felvegyem, januárban már nem. Sírt.” (Gabriella)

“Az általános iskola tornatermében [találkozunk], nagyon szép a hely amúgy. Két óra hosszát lehetünk együtt. Sokan vannak ott. Csak a kislányt nem engedik el velem még a boltba se, vagy egy fagyira. Ha kiviszem az udvarra, jönnek utánam. Ha kimegyek cigizni, a kislány csak az ajtóban állhat meg. A többi szülők cigiznek, a gyerekek meg ott ülnek az anyjuk mellett. Érti? Nem valami jó ez így.” (Zoltán)

“[Vidéki városban] szoktam látogatni őket, van egy ilyen külön láthatási helyiség. Megvan szabva, hogy egy órát találkozhatom velük, most sajnos csak havi egyszer, de korábban havi kétszer, minden héten szombaton. ... Pont tegnap voltam látogatni őket. Mondom, hogy ‘Megcsinálhatom a hajadat?’ Van, amikor nem engedi egyébként, de most mondta, hogy igen. Mindig viszek fésűt meg hajgumit, mert mindig az volt az álmom, hogy ha kislányom lesz, fésülhessem. Mindig viszek csatokat, meg csillogós ez, az, amaszt, és kiengedtem a haját, és olyan szép dús, olyan büszke vagyok. ... Meg amúgy is olyan szép, nem elfogultságból mondom, de szép a kislányom nagyon. A két fiam is gyönyörű.” (Eszter)

A nagyobb gyermekekkel ezzel szemben, más lehetőség híján, közterületen, parkokban, bevásárlóközpontokban, gyorséttermekben vagy a Duna-parton találkoznak a szülők. Ezek a találkozások nemcsak rövidek, hanem drágák is – a közösen elfogyasztott hamburger vagy forró csoki egyszerre szimbóluma és ára annak, hogy a szülő-gyermek kapcsolat fennáll:

„Kéthetente van kapcsolattartás. Idáig én betartottam. Lementem, felhoztam, a legtöbbet én hoztam, a nevelő nem. Az az én pénzembe kerül. Minden alkalommal elvisszük Burgerbe, amikor megérkezik, és hazafelé megint. Legutóbb megreggeliztettem a pékségben, vettem neki péksüteményt, utána elvittem Esztergomba, vásároltunk. Visszafele Burger, ugyanúgy kajáltunk. Nem olcsó ott sem a mai világban.” (Gizella)

„Elmegyünk valahova, de hát nem iszik, nem dohányzik, nem kávézik, tehát kimaradt az egész életből. Elviszem valahova őket, ki a játszótérre, McDonalds’ba. Nem kicsik már. És akkor így a napunk eltelik, beszélgetünk a régi dolgokról. A lányoknak mindig pénzt adok. Hozzák a barátnőjüket, akkor elmennek valahova, és mi addig kibeszéljük magunkat.” (Gábor)

Amint látható, a kapcsolattartás az utazási költségeken felül is komoly anyagi terhet ró a szülőkre. Az interjúk visszatérő eleme volt, hogy a szülők ajándékokkal halmozzák el gyermeküket a kapcsolattartások alkalmával:

„Mindig elhalmozom őket, azt tudni kell. Ki sem bírják, ha üres kézzel mennék. Nyilván viszek nekik kifestőt, fejlesztőkönyveket, most meg a karácsony zajlik nálunk, hogy mégis mit szeretnének.” (Eszter)

Több szülő is megemlítette, hogy a személyes találkozás előtti telefonbeszélgetésekben a gyerekek felsorolják kívánságaikat, amelyeket a szülők igyekeznek teljesíteni:

„Meg szoktam kérdezni a kislányt, hogy mit szeretne, és aztán igyekszem teljesíteni. De utána nagyon rossz nekem. ...Vegyes az érzélem. Egyfelől nagyon boldog vagyok, egyfelől meg nagyon rossz, hogy nincs velem. És melyik ujjamat harapjam? ... ez tényleg nagyon nehéz. ... Inkább éheznek, de olyan, hogy ő ne kapjon semmit, olyan nincs.” (Mária)

Ezek a kiadások jelentős anyagi terhet rónak a szülőkre: volt, aki havi fizetésének egyharmadát költötte kapcsolattartásra, más pedig annyira megfizethetetlennek tartotta ezt, hogy inkább lemondott a találkozásról. A szülők azért is fontosnak tartják, hogy ajándékokkal halmozzák el gyermeküket, mert úgy érzik, ezzel jó benyomást keltenek a jelen lévő gyermekvédelmi szakembernél – az anyagi helyzetük, illetve a gyermek gondozása iránti elkötelezettségük tekintetében.

Mindebből arra következtethetünk, hogy a szülőknek nagy szükségük lenne egy átfogóbb, támogatóbb szülői kompetenciafejlesztő szolgáltatásra, hiszen sok esetben az ajándékozás az egyetlen eszköz, amellyel szeretetüket ki tudják fejezni. Fontos lenne tudatosítani a szülőkben, hogy az együtt töltött idő ugyanolyan értékes, mint egy újabb tábla csokoládé. Ebben nagy szerepe lehet a kapcsolattartásokon jelen lévő nevelőszülői tanácsadóknak, illetve alkalmanként a gyermekvédelmi gyámnak is, aki segíthet a szülőnek más időtöltési lehetőségeket találni.

III.3.2. A szülői szerep megélése

A gyermek családból történő kiemelése a szülő számára is éppolyan traumatikus élmény lehet, mint a gyermek számára. A kapcsolattartások alkalmával a szülőknek újra és újra lelkileg fel kell készülniük, és szembe kell nézniük a szülői szerepük kudarcával kapcsolatos érzéseikkel.

Szülőségüket kizárólag a kapcsolattartások keretei között élhetik meg, ez pedig nagyon szűk teret enged: a találkozások gyakorisága nem elég ahhoz, hogy a szülők valóban tisztában legyenek gyermekük mindennapi életével, fejlődésével. Sokan úgy érzik, kapcsolattartásról kapcsolattartásra egyre távolabb kerülnek gyermekeiktől – nemcsak fizikailag, hanem érzelmileg és információk szintjén is:

„Hát annyi, két óra. De nem szokott mondani semmit. Két óra hosszánk van, hogy vele vagyunk, és akkor csak azon vagyunk, hogy jó kedve legyen, játszunk. Nem szoktuk faggatni, hogy ez meg az, meg mi van. Örülünk, hogy velünk lehet abban a két óra hosszban.” (Edit)

„Ordítok, hogy nincs velem az egy szem fiam. Hiába járok hozzá, meg kihozhatom, nem ismerem.” (Judit)

III.3.3. A gyerekek mentális és érzelmi állapota

Miközben a felnőttek a távolsággal, a szabályokkal és a hiánnyal küzdenek, a gyermekek a maguk, életkoruknak megfelelő módján próbálnak alkalmazkodni: kérdéseket tesznek fel, reménykednek, gyűjtögetnek, apró rituálékat alakítanak ki. Viselkedésükben egyszerre jelenik meg a megküzdés és a vágyakozás – annak reményében, hogy a szeretet és az összetartozás érzése akár apró, jelképes gesztusokból is újra biztonságos „otthont” tud teremteni:

„Soha nem beszélek arról, hogy hol lakom [a gyereknek]. Inkább azt tudják, hogy nem jó hely... Volt olyan is, hogy míg a kórházban voltam, [a fiam] gyűjtögette a pénzt. És akkor megkérdeztem: 'Fiam, te miért gyűjtögeted a pénzt?' Volt egy ilyen kis perselye... Rámnéz: 'Hogy együtt vegyünk házat.' Kezdem sírni. Volt benne ötforintos, tízforintos, a legnagyobb, ami benne volt, húszforintos. Megszámoltam, 300 Ft volt.” (Gizella)

A kapcsolattartások a gyermekek számára sokszor valóságos érzelmi és mentális hullámvasutat jelentenek. Nem ritka, hogy a találkozás után a korábban már elsajátított szabályokat nem tartják be, éjszaka bevizelnek, vagy zaklatottá válnak. Ezen a téren sokat segíthetne, ha a gyermeket gondozó szakemberek felkészítenék őket a kapcsolattartásra, és a szülőkkel foglalkozó szakemberek is felkészítenék a szülőket előre a találkozásra. Meglátásunk szerint maga a kapcsolattartás olyan érzékeny téma, amelyet mind a gyermekvédelemben, mind a hajléktalanellátásban dolgozók nehezen hoznak fel a célcsoportjuknak. Így elvész az az információ, hogy az adott helyzetben a gyermek és a szülő hogyan élte meg a találkozást, és mit lehetne javítani a következő alkalommal. Az ilyen beszélgetések azt is elősegíthetnék, hogy a szülő kompetensebbnek érezze magát, több sikerélménye legyen, a gyermek pedig ne csak sodródjon az eseményekkel, hanem érezze, hogy neki is van beleszólása saját sorsába. Az egyik interjúalany története kiválóan illusztrálja ezt a törékeny egyensúlyt a szakmai beavatkozás és az érzelmi szükségletek között:

„A fiamat most pszichológushoz viszik meg orvoshoz. Gyógyszert is kap. Én úgy gondolom, hogy annak a gyereknek nincs szüksége gyógyszerre, neki énrám van szüksége. Mikor mellettünk van, teljesen más. Azt mondta múlt hét előtt, anya, olyan jó. Leültünk a rakpartnál Esztergomban, a víznél és azt mondta, olyan jól érzem magam, és láttam rajta, hogy igen, nyugodt volt. ...” (Gizella)

III.3.4. A nevelőszülőkkel való kapcsolat

Amikor a szülők a nevelőszülőkkel ápolts kapcsolatukról beszéltek, vegyes érzelmeket fogalmaztak meg. Szinte mindenki beszámolt kezdeti feszültségről a gyermeküket gondozó nevelőszülővel:

„Két évig nagyon sok vitám volt a nevelőszülővel, mert nem igazán jött ki a gyerekeimmel. Azért mondom így, hogy ő nem jött ki a gyerekeimmel, mert ő elvileg pedagógiát végzett, neki kezelni kell tudni az ilyen helyzetben lévő gyerekeket, akik hirtelen el vannak szakítva az édesanyjuktól, illetve a helyszín változik, másik ingatlanba költöznek, teljesen felfordul az életük.” (Eszter)

Volt olyan eset, ahol ez a kezdeti feszültség idővel, megfelelő kommunikáció révén enyhült. Más családoknál viszont a kapcsolat annyira megromlott, hogy a szülő két kapcsolattartás között semmilyen információval nem rendelkezik gyermeke sorsáról.

A nevelőszülők és a vér szerinti család közötti kapcsolat támogatása azért is kiemelten fontos, mert a gyermek gyakran kettős lojalitáskonfliktussal küzd, hiszen egyszerre szeretne megfelelni nevelőszülőjének és vér szerinti családjának. Ilyen helyzetekben elengedhetetlen a nevelőszülői tanácsadó és a gyermekvédelmi gyám támogatása, hiszen nehezen várható el a nevelőszülőtől – akinek teljes empátiával kell fordulnia a gyermek felé –, hogy ugyanezt a szülő irányában is maradéktalanul megtegye, különösen, ha nevelési kérdésben konfliktus áll fenn közöttük. A nevelőszülői tanácsadó és a gyermekvédelmi gyám felelőssége tehát felismerni, mikor szükséges beavatkozni a konfliktusba a gyermek érdekében, olyan módon, hogy az mind a nevelőszülő, mind a vér szerinti szülő számára elfogadható kompromisszumot eredményezzen.

III.3.5. Milyen lenne az ideális kapcsolattartás a szülők szerint?

A szülők arra vágnak, hogy kötetlenül tölthessenek időt gyermekeikkel, és olyan hétköznapi tevékenységeket végezhessek velük, mint a főzés, a játék vagy a horgászás. Ehhez olyan helyiséget képzelnek el, amely gyerekbarát és otthonos hangulatú:

„Jó lenne, ha ez a szoba meglenne. Én úgy képzelném el, hogy lenne egy szoba, ahol hétfőig együtt tudnánk aludni, kötetlenül együtt tudnánk főzni... nem lennének ilyen rendszabályhoz kötve. Egy kicsit lazábban engedjenek minket, és akkor az a hétvége tényleg csak rólunk szólna. ... Úgy, ahogy ő szeretné.” (Anna)

- “Jó is lenne, nyolc éve nem volt ilyen. Mindennap megköszönném a Jóistennek százszor. Boldog lennék. ... Pecázni mennék, visszapótolnám a sok programot.” (Gizella)*

„Gondolom, lennének benne játékok, mesekönyvek, színezők, kreatívok. Lehetne benne játszani a gyerekekkel. Kis bonbon, cukorka meg ilyesmi. De, ami nagyon fontos, ilyen kis színező vagy hajtogató, amit közösen tudunk csinálni. ... Két hétig csak főznék nekik. Sütnék egy csokitortát. Nem evett olyat, amióta eljöttem. A többi nem olyan ízű, szóval érti. Azt mondanám, hogy mindig Mancs őrzáratos ruhát, cipőt vennék... A kislánynak biztos vennék egy szép babát. Az anyósomék is mindent megadnak nekik, de üdítő például nincs otthon meg csokoládé. Ami jó is a gyerekek, de nálam nem így lenne. Vennék neki valamit az iskolába, valószínű. A kislánynak befonnám a haját, biztosan szereti.” (Kínga)

A szülők nem feltétlenül örülnének annak, ha a kapcsolattartásra egy olyan hajléktalanellátó intézményben kerülne sor, ahol szenvedélybeteg emberek is élnek. Fontosnak tartanák, hogy a gyermekek alvóhelyiségéhez külön bejárat vezessen:

„Bár azért is vannak botrányok, alkoholisták, meg rendőrök jönnek. Nem akarom, hogy megrémüljenek. Ordibálás-hegyek. Ezt nem kell ilyen kicsi gyerekeknek... főleg egy olyan családból származó kicsiknek, ahol az apa olykor egy állat volt. Nem verte egyiket sem, meg szereti

őket, de kábítószerezik, és amikor nem volt, akkor tört, zúzott, ordibált. Inkább azzal volt probléma. Ha van hátsó bejárat, akkor ok. ... A főbejáratnál néha ülnek is, részek, néha nagyon gáz. Főleg nyáron, vagy amikor irtás van, és többen nem tudnak hova menni, csak itt kinn vannak az utcán egész nap.” (Eszter)

III.4. Fókuszcsoporthoz

Az egyéni interjúk mellett fókuszcsoporthoz beszélgetést is szerveztünk, hogy minél teljesebb képet kapjunk a témáról. A fókuszcsoporthoz olyan kvalitatív kutatási módszer, amely egy adott téma mélyebb megértését célozza: egy jellemzően 6–12 fős csoportot kérnek meg arra, hogy megosszák tapasztalataikat, véleményüket, attitűdjeiket egy adott kérdésben. E módszer sajátossága az interaktivitás, amely nemcsak a moderátor és a résztvevők, hanem a résztvevők egymás közötti interakciója révén is megvalósul – lehetőséget adva arra, hogy párbeszéd vagy akár vita alakuljon ki közöttük, reagáljanak és reflektáljanak egymás gondolataira. Ez gazdagabb ismeretanyagot eredményezhet, olyan meglátásokkal is szolgálhat, amelyekre egy strukturált interjú keretében nem kérdeznénk rá. A fókuszcsoporthoz nem alkalmaztunk olyan szigorú beszélgetésvázlatot, mint az egyéni interjúk esetén.

Az egyéni interjúkkal ellentétben a fókuszcsoporthoz beszélgetésben – a téma érzékenysége miatt is – a kapcsolattartó szobák gyakorlati működésére helyeztük a hangsúlyt. Olyan résztvevőket kerestünk, akiket közvetlenül érint a kapcsolattartó szobák témája. A meghívást a BMSZKI szociális munkásain keresztül juttattuk el az érintettekhez; elsősorban kiskorú gyermekes szülőket vártunk. Bár minden korábbi interjúalanyt meghívtunk, végül csak egyikük vett részt a beszélgetésben.

A hat résztvevő mindegyike szívesen igénybe venné a kapcsolattartó szobát valamelyik szeretetével. Véleményük szerint az alábbi szabályokra lenne szükség egy jól működő, akár többnapos kapcsolattartást is lehetővé tevő helyiség kialakításához és üzemeltetéséhez:

- **Ajánlás:** Kiemelték, hogy a kapcsolattartó helyiségeket kizárólag olyan ügyfelek használhassák, akiket a szociális munkások ajánlanak, illetve a szociális munkáson keresztül történjen a „foglalás”. Ezt azért tartják szükségesnek, mert tartanak tőle, hogy lennének olyanok, akik visszaélnének a kapcsolattartó helyiséggel és esetleg megrongálnák vagy nem vigyáznának a berendezésre és a tisztaságra megfelelően. A szociális munkást egyfajta előszűrő funkcióval ruházták fel.
- **Egyenlőség:** Az ügyfelek egyetértettek abban, hogy mindenkinek minden családtagjával, szeretetével eltöltött idő egyaránt fontos, így nem tennének különbséget aközött, hogy valaki egy szülőjével venné igénybe a szobát vagy a három kiskorú gyermekével, kizárólag az érkezési sorrendben történő foglalást tartanák elfogadhatónak. Ünnepekkor, amikor mindenki egyszerre venné igénybe a szobát, elfogadható lenne számukra az a megoldás, hogy kevesebb időt töltenek a szeretteikkel, de mindenkinek járjon esély egy szép karácsonyra.

- **Felelősség:** A megkérdezettek szerint nagyon fontos alap az, hogy az igénybe vevő maga gondoskodjon a hozzátartozók élelmezéséről a kapcsolattartó helyiség használata alatt, illetve átadáskor végezze is el a takarítási munkákat. Azok számára, akik nem takarítanak ki, vagy megrongálják a helyiség bútorait, tárgyait, szigorú szankciókat javasolnának, például azt, hogy ne vehesse igénybe többet a helyiséget, vagy anyagi felelősséget vállaljon az illető az okozott kárért.
- **Programok:** Mind az egyéni interjúkban, mind a fókuszcsoport során visszatérő elem volt a főzés, mint tevékenység. Nagyon örülnének, ha lenne egy kis konyha, ahol a családjukkal közösen főzhetnek, illetve egy asztal, ami köré leülve közösen elfogyaszthatják az ételt. Ezenkívül gyerekeknek játékokat, illetve a tévét említették, hogy jó lenne, ha lenne a helyiségben. Programok szempontjából elsősorban külsős programokat neveztek meg, szívesen sétálnának a családtagjaikkal, kimennének a piacra, elmennének pecázni, játszótérre.

IV. Diszkuszió és további kutatási kérdések

Kutatásunk arra kereste a választ, milyen lehetőségei vannak a hajléktalan élethelyzetű szülőknek és gyermekeiknek a kapcsolattartásra. Az interjúk tapasztalatai azt mutatják, hogy a nevelőszülőnél elhelyezett gyermekek szülei ritkábban találkoznak gyermekeikkel – jellemzően havonta kétszer, egy-egy órában –, míg a gyermekotthonban élő gyermekek szülei akár hetente többször is meglátogathatják őket. Ennek fényében nem meglepő, hogy a nevelőszülői elhelyezésben élő gyermekeknél alacsonyabb a hazagondozási arány, ami különösen azért problémás, mert a gyermekvédelmi szakellátásban élő gyermekek kétharmada jelenleg nevelőszülőnél van elhelyezve (KSH, 2024, Szabolcsi, 2014:284)

A kapcsolattartás minősége és gyakorisága kulcskérdésnek bizonyul a gyermekek hazagondozása szempontjából. Kutatásunk azt találta, hogy a szülőkkel fenntartott erős érzelmi kapcsolat segíti a gyermekeket a mindennapi boldogulásban. Ezt Fehér és Kovács 2018-as, valamint Fehér és Lengyel 2023-as kutatása is alátámasztja: mindkét tanulmány kiemeli a kapcsolattartás fontosságát a hajléktalan élethelyzetű szülők számára, akik számára – különösen a nők esetében – központi kérdés, hogyan tudják fenntartani kapcsolatukat gyermekeikkel. Érdemes lenne további kutatásokban tisztázni, hogy mennyi és milyen minőségű kapcsolattartás segíti leginkább a hazagondozást, illetve a hajléktalanságból való kilábalást. A kapcsolattartás rendszertelensége összefüggésbe hozható az engedély nélküli távollétekkel, valamint a későbbi tanulmányi és munkaerőpiaci pályafutással is (Czibere et al., 2023; Haász és Viczina, 2022). A gyermekek további sorsa – legyen szó örökbefogadásról, hazagondozásról vagy a nagykorúvá válás utáni időszakról – szempontjából tehát kulcsfontosságú a kapcsolattartás mennyisége és minősége, ami sokkal nagyobb szakmai figyelmet érdemelne.

Kutatásunk során egyértelművé vált számunkra, hogy jelenleg csak nagyon korlátozottan érhető el olyan privát tér, ahol a hajléktalan élethelyzetű szülő és a tőle külön élő gyermeke hosszabb ideig, minőségi időt tölthetne kettesben – pedig lennének olyan szülők a hajléktalanellátásban, akik

számára az együtt töltött több nap lehetősége is adott lenne, ha erre alkalmas hely állna rendelkezésre. A BMSZKI egyes átmeneti szállóin meglévő kapcsolattartó szobák pontosan ezt a hiányt hivatottak pótolni: olyan megfelelő környezetet biztosítanak a családoknak, amely elengedhetetlen a kapcsolat megőrzéséhez, valamint a szülők és gyermekek mentális egészségének szempontjából is. A megfelelő magánszféra hiánya jelenleg komoly akadálya a minőségi találkozásoknak – enélkül a szülők nem tudják igazán megélni szülői szerepüket, és nem tudnak meghitt pillanatokat átélni gyermekükkel. A kapcsolattartó szobák léte így nem csupán kényelmi kérdés, hanem valódi eszköz a családi kötelékek megőrzésére.

Összegzés és javaslatok

Kutatásunk tapasztalatai alapján az alábbi javaslatokat fogalmazzuk meg a hajléktalan élethelyzetű szülők és gyermekeik kapcsolattartásának, valamint a kapcsolattartó szobák hatékony működtetésének elősegítésére, a következő szempontok szerint csoportosítva.

Szakmai együttműködés és szemlélet

A kapcsolattartás javításához nagyban hozzájárulhatna, ha a hajléktalanellátásban és a gyermekvédelemben dolgozó szakemberek összehangolt munkával közösen alakítanák ki azt a gondozási tervet, amellyel a szülőt támogatni lehet. A szakemberek részéről szemléletváltásra lenne szükség annak érdekében, hogy a modern, családközpontú megközelítés és a traumatudatos gyakorlat váljon elfogadott alapelvevé. A legfrissebb kutatások egyértelmű összefüggést mutatnak ki a trauma és az agyműködés, valamint a káros gyermekkori élmények és a későbbi egészségügyi kockázatok között – ezeket érdemes lenne beépíteni a mindennapi gyakorlatba és a szakmai diskurzusba is.

A gyermekvédelem és a hajléktalanellátás – a szociális ellátórendszer e két ága – közötti együttműködés során ugyanakkor alapvető kérdések merülnek fel, például az, hogyan osztható meg közöttük a kapcsolattartások körüli feladatkör. A szociális munka egyik alapelve, hogy a célcsoportot családként, rendszerként, az egyéneket és problémáikat pedig bio-pszicho-szociális modell keretében értelmezze. Ahhoz, hogy a családot rendszerként támogathassuk, elengedhetetlen a szülőt és a gyermeket segítő szakemberek közötti tudásmegosztás, együttműködés, közös célok és közös gondozási terv kialakítása.

A szülők megfelelő támogatása

Ideális lenne, ha a szülők pszichoszociális támogatást kapnának mind a kapcsolattartás előtt, mind utána. Tapasztalataink szerint gyakran előfordul, hogy a szülő nem kéri szociális munkása segítségét a gyermekével való kapcsolat fenntartásához, megőrzéséhez vagy mélyítéséhez, holott ez a támogatás több szempontból is hasznos lenne. Egyrészt felkészítést jelentene a látogatásra: átgondolhatók lennének az optimális szülői működés ismérvei, minőségi közös programok ötletei, valamint a felmerülő félelmek és aggodalmak. Másrészt fontos kiemelni, hogy egy-egy találkozás, különösen az azt követő elválás, felkavaró lehet a szülő számára – az ilyenkor felmerülő érzések, gondolatok szociális munkással történő átbeszélése sokat segíthetne a feldolgozásban.

Az interjúk visszatérő eleme volt a kapcsolattartásra való felkészülés során a túlzott ajándékozás jelensége, amely komoly anyagi és mentális terhet ró a szülőkre – ezt a szakemberek is problémásnak látják. Megoldást a szülői kompetenciafejlesztés jelenthetne, ám amíg a szülők számára az egyetlen elérhető program a kapcsolattartó helyiségben az általuk hozott étel elfogyasztása, addig tartós elmozdulás e téren aligha várható. Külön vizsgálatra érdemes terület, hogy maga a kapcsolattartó helyiség, mint tér hogyan hat a kapcsolattartás minőségére – ez további környezetpszichológiai kutatásokat is igényelne.

Kapcsolattartó szobák kialakítása

Az egyúttalvást is lehetővé tevő kapcsolattartó szobák iránti valós igény felméréséhez érdemes a rendszeres kapcsolattartáson túli látogatási formákat is figyelembe venni. Emellett át kellene gondolni, milyen felszerelésre (például játékok, könyvek, színezők, konyha) lehetne még szükség, és milyen szabályokat érdemes rögzíteni a kapcsolattartó szobák házirendjében (például az alkoholfogyasztás tilalmát vagy azt, hogy a gyermek nem hagyható felügyelet nélkül). A külső programok anyagi támogatása (pl. állatkerti belépő, tömegközlekedési jegy) szintén hasznos lenne. Nem elhanyagolható a nevelőszülői tanácsadók és a gyermekvédelmi gyámok szerepe sem, hiszen ők képesek edukálni a szülőket az ilyen lehetőségek jelentőségéről – ez is aláhúzza a szakágak közötti együttműködés fontosságát.

Fontos lenne, hogy ezek a helyiségek barátságos, intim beszélgetésre és játékokra alkalmas terek legyenek, ahol a szülők megtapasztalhatják szülői kompetenciáikat és azok határait is. Az interjúk során a szülők elmondták, hogy legszívesebben játszanának, főznének vagy külső programokon vennének részt gyermekeikkel, ezért azoknál a szülőknél, akiknél ezt semmi nem korlátozza, mindenképp javasolt lenne az elviteles kapcsolattartás lehetőségének szabályozott bővítése.

További programok

Sokat segítenének olyan kötetlenebb programok is, ahol a szülők találkozhatnak gyermekeiket gondozó szakemberekkel – ilyen jó gyakorlat például a Fészek Gyermekvédő Egyesület családi napjai vagy Mikulás-ünnepsége, ahová a nevelőszülői hálózathoz élő gyermekeken, nevelőszülőkön és a hálózat munkatársain kívül a vér szerinti családot is meghívják, így kötetlen keretek között tölthetnek időt együtt.

Összességében elmondható, hogy kutatásunk egyértelműen rámutatott: a hajléktalan szülők körében nagy az igény olyan kapcsolattartó szobákra, amelyek egész napos vagy hétvégi együttlétet is lehetővé tesznek. Ugyanakkor az is látszik, hogy ezek a szobák önmagukban csak átmeneti, felületi megoldást jelentenek. Ettől függetlenül működtetésük kiemelten fontos, hiszen jelentős hatással lehetnek mind a szülők, mind a gyermekek mentális egészségére, és a gyermekekkel való kapcsolattartás motivációt is adhat a szülőknél a hajléktalan élethelyzetből való kilábaláshoz (lásd Fehér-Lengyel 2023).

Kutatásunk korlátja, hogy a téma érzékenysége miatt viszonylag kevés szülővel tudtunk beszélni, ezért következtetéseink kizárólag az ő tapasztalataikra épülnek. A jövőben érdemes lenne minél több hajléktalan szülőt bevonni, illetve más hajléktalanellátó intézményeket is felkeresni tapasztalataik megismerése érdekében.

Irodalomjegyzék

ANDERSON L., STUTTAFFORD M., VOSTANIS P. (2006): A family support service for homeless children and parents: User and staff perspectives. *Child & Family Social Work*, 11. 119–127.

BARRERA CHAMORRO M. (2024): Housing: A Matter of Human Rights. *Homeless in Europe Magazine Autumn 2024*. FEANTSA.

BARROW S., LABORDE N. D. (2008): Invisible Mothers: Parenting by Homeless Women Separated from Their Children. *Gender Issues*, 25. 157–172.

BOSS P., PEARCE-MCCALL D., GREENBERG J. (1987): Normative loss in mid-life families: Rural, urban, and gender differences. *Family Relations*, 36. 437–443.

BOWLBY J. (1977): The making and breaking of affectional bonds: Aetiology and psychopathology in the light of attachment theory. *British Journal of Psychiatry*, 130. 201–210.

BOWLBY J. (1982): Attachment and loss: Retrospective and prospective. *American Journal of Orthopsychiatry*, 52. 664–678.

BOYLE C. (2017): What is the impact of birth family contact on children in adoption and long-term foster care: A systematic review. *Child and Family Social Work*, 22. 22–33.

BRADLEY C., MCGOWAN J., MICHELSON D. (2017): How does homelessness affect parenting behaviour? A systematic critical review and thematic synthesis of qualitative research. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 21(1). 94–108.

BROWNE D., MOLONEY A. (2002): “Contact irregular”: A qualitative analysis of the impact of visiting patterns of natural parents on foster placements. *Child & Family Social Work*, 7. 35–45.

CANTOS A. L., GRIES L. T., SLIS V. (1997): Behavioral correlates of parental visiting during family foster care. *Child Welfare*, 76. 309–329.

CHAPMAN M. V., WALL A., BARTH R. P. (2004): Children’s voices: The perceptions of children in foster care. *American Journal of Orthopsychiatry*, 74(3). 293–304.

CZIBERE I., GYARMATI A., RÁCZ A., SIK D. (2023): A gyermekvédelmi szakellátásban elhelyezett gyermekek engedély nélküli eltávozásának országos vizsgálata. Nemzeti Szociálpolitikai Intézet, Budapest.

CSÓK C. (2018): A burnout vizsgálata a gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézményekben dolgozó szociális szakemberek körében. Szociálpedagógia, 11.

FEHÉR B., KOVÁCS I. (2018): Különbségek és hasonlóságok. Magyar Valóság, 2018(6).

FEHÉR B., LENGYEL L. (2023): A hajléktalanság női arca. Párbeszéd: Szociális munka folyóirat, 10(1).

FERNANDEZ E. (2009): Children's wellbeing in care: Evidence from a longitudinal study of outcomes. Children and Youth Services Review, 31. 1092–1100.

GAETZ S., O'GRADY B., KIDD S., SCHWAN K. (2019): Without a Home: The National Youth Homelessness Survey.

GOUBAU D., LANGLOIS M. (2016): Les contacts des parents avec leur enfant placé à long terme... In: POITRAS K., BAUDRY C., GOUBAU D. (szerk.): L'enfant et le litige en matière de protection: Psychologie et droit. Presses de l'Université du Québec, Montréal.

GULTEKIN L., BRUSH B. L. (2017): In their own words: Exploring family pathways to housing instability. Journal of Family Nursing, 23. 90–115.

GYŐRI Á., PERPÉK É. (2021): A szociális és pedagógiai szakemberek munkakörülményei és kiegészítő kockázatai. Metszetek, 10.

GYŐRI P. (2017): Február 3. kutatás (2016) – Gyorsjelentés. BREITNER P., PATAKI Z. (2023): Összefoglaló a 2023. évi Február 3. felmérés eredményeiről.

HAÁSZ S., VICZINA A. (2022): A gyermekvédelmi gondoskodásból kikerült felnőttek jövőkép vizsgálata. Párbeszéd: Szociális Munka folyóirat, 9(2).

HAUSMAN B., HAMMEN C. (1993): Parenting in homeless families: The double crisis. American Journal of Orthopsychiatry, 63(3). 358–369.

HOGHUGH M. (2004): Parenting: An introduction. In: HOGHUGH M., LONG N. (szerk.): Handbook of Parenting: Theory and Research for Practice. SAGE Publications, London.

HUMPHREYS C., KIRALY M. (2011): High-frequency family contact: A road to nowhere for infants. Child and Family Social Work, 16(1). 1–11.

KIM K., GARCIA I. (2019): Why Do Homeless Families Exit and Return the Homeless Shelter? International Journal of Environmental Research and Public Health, 16. 4328.

LEATHERS S. J. (2003): Parental visiting, conflicting allegiances, and emotional and behavioral problems among foster children. Family Relations, 52. 53–63.

MASTEN A. S., MILIOTIS D., GRAHAM-BERMANN S. A., RAMIREZ M., NEEMANN J. (1993): Children in homeless families: Risks to mental health and development. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 61(2). 335–343.

MILLER P. M. (2011): A critical analysis of the research on student homelessness. *Review of Educational Research*, 81(3). 308–337.

LIEBERMAN A. F., KNORR K. (2007): The impact of trauma: A development framework for infancy and early childhood. *Psychiatric Annals*, 37(6). 416–422.

ANDRADE F. M. R., SIMÕES FIGUEIREDO A., CAPELAS M. L., CHAREPE Z., DEODATO S. (2020): Experiences of homeless families in parenthood: A systematic review and synthesis of qualitative evidence. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(8). 2712.

POITRAS M. E., BÉLANGER E., VAILLANCOURT V. T., KIENLIN S., KÖRNER M., GODBOUT I., BERNARD-HAMEL J., O'CONNOR S., BLANCHETTE P., KHADHRAOUI L., SAWADOGO J., MASSOUGBODJI J., ZOMAHOUN H. T. V., GALLANI M. C., STACEY D., LÉGARÉ F. (2021): Interventions to improve trainers' learning and behaviors for educating health care professionals using train-the-trainer method: A systematic review and meta-analysis. *The Journal of Continuing Education in the Health Professions*, 41(3). 202–209.

BOSS P., PEARCE-MCCALL D., GREENBERG J. (1987): Normative loss in mid-life families: Rural, urban, and gender differences. *Family Relations*, 36(4). 437–443.

SCHOFIELD G., MOLDESTAD B., HÖJER I., WARD E. (2010): Managing loss and a threatened identity: Experiences of parents of children growing up in foster care, the perspectives of their social workers and implications for practice. *British Journal of Social Work*, 40(1). DOI:10.1093/bjsw/bcq073.

MCWEY L. M., CUI M. (2017): Parent–child contact for youth in foster care: Research to inform practice. *Family Relations*, 67(2). 467–479.

MCWEY L. M., MULLIS A. (2004): Improving the lives of children in foster care: The impact of supervised visitation. *Family Relations*, 53. 293–300.

MOYERS S., FARMER E., LIPSCOMBE J. (2006): Contact with family members and its impact on adolescents and their foster placements. *British Journal of Social Work*, 36. 541–559.

NEIL E., COSSAR J., LORGELLY P., YOUNG J. (2010): Helping birth families: Services, costs and outcomes. *British Association for Adoption & Fostering*, London.

POITRAS K., PORLIER S., TARABULSY G. M. (2021): Child's adjustment and parent-child contact after child placement into foster care: A systematic review. *Journal of Public Child Welfare*, 16(5). 575–606.

PONTEROTTO J. E. (2005): Qualitative research in counseling psychology: A primer in research paradigms and philosophy of science. *Journal of Counseling Psychology*, 52(2). 126–136.

- RINGLE C. M., WENDE S., BECKER J. M. (2015): SmartPLS 3. SmartPLS, Bönningstedt.
- RUSINNÉ FEDOR A. (2012): »Kettős kötődés« – A munkaerő-piaci karriertől a familiarizmusig. PhD-disszertáció. Debreceni Egyetem, Debrecen.
- SALAS MARTÍNEZ M. D., FUENTES M. J., BERNEDO I. M., GARCÍA-MARTÍN M. A. (2016): Contact visits between foster children and their birth family: The views of foster children, foster parents and social workers. *Child and Family Social Work*, 21(4). 473–483.
- SANDELLOWSKI M. (2000): Whatever happened to qualitative description? *Research in Nursing & Health*, 23(4). 334–340.
- SANDELLOWSKI M. (2010): What's in a name? Qualitative description revisited. *Research in Nursing & Health*, 33(1). 77–84.
- SAVAGE M. (2022): The Significance of the Affective Sphere for Understanding and Responding to Women's Homelessness. *European Journal of Homelessness*, 16(2). 13–34.
- SIMÕES FIGUEIREDO A., SEABRA P., SARREIRA-SANTOS A., VOLLRATH A., MEDEIROS GARCIA L., VIDAL T., NEVES AMADO J. (2019): Nursing consultation in a public bathhouse: A community resource for vulnerable populations in a European capital. *Issues in Mental Health Nursing*, 40. 28–32.
- SOLLERMAN C., EJESKAR A. (1995): Sollerman hand function test – a standardised method and its use in tetraplegics. *Scandinavian Journal of Plastic and Reconstructive Surgery and Hand Surgery*, 29(2). 167–176.
- STEWART-BROWN S. L., SCHRADER-MCMILLAN A. (2011): Parenting for Mental Health: What Does the Evidence Say We Need to Do? *Health Promotion International*, 26(suppl 1). i10–28.
- SZABOLCSI J. (2014): A vér szerinti család szerepének fontossága. *Gyermekek- és ifjúságvédelmi tanulmányok*, 274–295.
- SZÁSZ, M. (2024). Eszköz nélkül – gyermek- és családvédelem a gyakorlatban. *Szociális Szemle*, 17(2), 44–59.
- SZOBOSZLAI K. (2012): Nők fedél nélkül. Menhely Alapítvány – BMSZKI, Budapest.
- TUÑÓN J., PEREZ B., OLEA E., COSTA M., ARANEDA J., NAVARRO C. (2017): Child–parent contact post-intervention outcomes for children in foster care: A mixed-methods study. *Children and Youth Services Review*, 76. 51–59.
- VOSTANIS P. (2002): Mental health of homeless children and their families. *Advances in Psychiatric Treatment*, 8. 463–469.
- VOSTANIS P., GRATTAN E., CUMELLA S. (1998): Mental health problems of homeless children and families: Longitudinal study. *BMJ*, 316. 899–902.
- WADE J., BIEHAL N., CLAYDEN J., STEIN M. (1998): *Going missing: Young people absent from care*. John Wiley & Sons, Chichester.

WRIGHT S. (2016): Recognising children's agency in supervised contact. University of Auckland, PhD thesis.

ZEHR H., GOHAR A. (2003): The little book of restorative justice. Good Books, Intercourse, PA.

(www 1)

<https://www.feantsa.org/resources/8th-overview-of-housing-exclusion-in-europe-2023?bcParent=27> (idézet az 8th Overview of Housing Exclusion in Europe 20023 jelentés alapján, Látogatva: 2025.02.10.)

(www 2)

www.eurohomelessness.org/Family_Homelessness_in_Europe_2017.pdf (idézet a Family Homelessness in Europe 2017 jelentésből) Látogatva: 2025.02.10.

Függelék – az interjúk főbb tanulságai

	Szülők élethelyzete	Gyermekek száma és életkora	Gyermekek élnek?	hol	Kapcsolattartás gyakorisága
1. Mária	Édesanya hajléktalan szállón él új férjével, édesapáról nincsen információ	Három gyerek; tizenkettő, tizennégy és tizenhat évesek	Nevelőszülő, megye	Fejér	Kéthetente személyesen, heti egyszer telefonon
2. Gizella	Szülők válófélben, édesapa Budapesten lakásban, édesanya hajléktalan szállón él	Egy kislány, életkora nem derül ki	Apai nagyszülőknél, a nagymama a gyám		Hetente egyszer 1-2 óra
3. Anna	Édesanya hajléktalan szállón él a fővárosban, édesapa elhunyt	Tíz éves kislány és tizenöt éves kislány	Kisfiú nevelőszülőnél, kislány gyermekotthonban		Havonta egyszer
4. Erzsi (na gymama)	Édesapa börtönben, édesanyának van a gyerekekkel kapcsolatos jogai	Nyolc éves a kisfiú	Nevelőszülőnél		Nincs kapcsolattartási joga

	Szülők élethelyzete	Gyermekek száma és életkora	Gyermekek élnek?	hol	Kapcsolattartás gyakorisága
5. Eszter	Édesapa börtönben, édesanya hajléktalanszállón él	Tizenegy és hét éves kislány, négyéves kislány	Nevelőszülő, Jász-Nagykun-Szolnok vármegye		Havonta egyszer egy óra
6. Kinga	Szülők nincsenek együtt, édesanya Németországban dolgozott, édesapa gyermekekkel él	Egy kislány és egy kislány, életkoruk nem derül ki	Édesapjukkal, az édesapa anyjával és az édesapa új párjával vidéken		Nem tartja a kapcsolatot, de felügyelt kapcsolattartása lenne
7. Margit	Mindkét szülő hajléktalanszállón él, továbbá az édesapának nincsen láthatási joga, mivel közös gyermekeik apja jogilag Margit férje	Négy gyermek, huszonnyolc, tizenkettő, tíz és kilenc évesek	A kiskorúak nevelőszülőknél, a legidősebb saját albérletben		A legidősebbel nem tartja a kapcsolatot, a kiskorúakkal havonta kétszer
8. Ilona	Ilona lánya egy budapesti albérletben él, az apa nem tartja a kapcsolatot se a gyermekekkel se Ilona lányával	Hat unokája van, ebből viszont csak hármat tekint ténylegesen unokájának, ők tizenkilenc, tizennyolc és tizenhat évesek	A tizenkilenc éves az édesanyjával él albérletben, a tizennyolc és tizenhat éves gyermekotthonban		Ilona nem tud a kapcsolattartás gyámhatóság által szabályozott háttéréről
9. Gabriella	Mindkét szülő hajléktalanszállón él, továbbá az édesapának nincsen láthatási joga, mivel közös gyermekeik apja jogilag Gabriella férje	Három gyermek, tizenhat, hét és kétévesek	A legidősebb és a legkisebb gyermekotthonban, a középső az apai nagymamájánál él		Gabriella nem mesélt gyámhatóság által szabályozott láthatási keretéről, de számára a hetente történő láthatás lenne a legideálisabb
10. István	Az édesapa hajléktalanszállón él, míg az édesanya vidéken lakásban	Egy gyermek, kilenc éves	Az édesanyjával, egy vidéki lakásban		Bár 8 éve külön él István a lányától, a kapcsolattartást csak 2024 nyarán szabályozták, kéthetente egy teljes hétvégére és naponta 2 óra videóchatre
11. Judit	Férjével mind a ketten ugyanazon a szállón élnek, Judit tartós betegségben szenved.	Két lányuk 20-21 évesek, egy fiuk 11 éves.	A lányok utógondozottak, a kislány gyermekotthonban él.		Hetente 3 alkalom, programra mennek

	Szülők élethelyzete	Gyermekek száma és életkora	Gyermekek élnek?	hol	Kapcsolattartás gyakorisága
12. Károly	Feleségével mind a ketten ugyanazon a szállón élnek, Károly kerekesszékes.	Két lányuk 20-21 évesek, egy fiuk 11 éves.	A lányok utó gondozottak, a kisfiú gyermekotthonban él.		Hetente 3 alkalom, programra mennek
13. Edit	Párjával ugyanazon a szállón élnek páros elhelyezésben, Edit takarítónő.	Egy lányuk van, 10 éves.	Nevelőszülőnél van elhelyezve a gyermek.		2 hetente 2 óra
14. Zoltán	Párjával ugyanazon a szállón élnek páros elhelyezésben. Zoltán alkalmi építőipari munkákat vállal.	Egy lányuk van, 10 éves.	Nevelőszülőnél van elhelyezve a gyermek.		2 hetente 2 óra
15. Gábor	Gábor éjjeli menedékhelyen tölti az éjszakáit, alkalmi munkákat vállal.	Egy 6 éves gyermeke van.	Tudja, hogy elvitték a gyermeket a hatóságok, de nem tart vele kapcsolatot.		Nem tudja, nem jár kapcsolattartásra.
16. Péter	Péter éjjeli menedékhelyen tölti az éjszakáit, nyugdíjas.	Egy 14 éves lánya van.	Lánya az anyjával él, de korábban élt a nagymamánál, édesanyja volt férjénél.		Ritkán tartanak kapcsolatot.
	• *Információ két találkozás között**	Kapcsolattartás hátráltató tényezői	Konkrét ötletek a kapcsolattartó szobával kapcsolatban	Ideális kapcsolattartás az interjúalany szerint	
1. Mária	Gyerekekről és gyermekjóléti szolgálat munkatársától	Csak a középső gyerek tartja a kapcsolatot, nevelőszülővel rossz viszony	Legyen színes, családias, Micimackó festmény a falon, legyen külön fürdő	Világot szeretne látni a gyerekekkel, elmennének horgászni	
2. Gizella	Rendszeresen beszél kislányával, így van információja a mindennapokról	Férje családja ördöggént tekint rá, amiért válni akar, ezért a kapcsolattartásokon mindig ott van férje testvére	TV, íróasztal, könyvek, társasjátékok és egy két személyes ágy	Róluk szól a közös főzés, mosás	
3. Anna	Kislány rendszeresen beszél vele telefonon, kisfiúról nem igazán van	Gyermekei messze vannak tőle, anyagi nehézséget okoz leutazni és ajándékot vinni a gyerekeknek	Ottalvási lehetőség	Szeretetteljes beszélgetések, közös étkezések és programok	

	Szülők élethelyzete	Gyermekek száma és életkora	Gyermekek hol élnek?	Kapcsolattartás gyakorisága
4. Erzsé	Gyermek keresztanyjától	Édesanya eltöltött mindenkit	Mesekönyvek, játékok, kreatív eszközök	Közös időtöltés, nagyon meg szeretné ölelgetni a gyereket
5. Eszter	Esetmenedzserrel hetente egyszer telefonál, ő mesél a gyerekekről	Nem nevez meg ilyen	Játékok, könyvek, kifestők és ceruzák	Közös időtöltés
6. Kinga	Csak közvetetten, közös ismerőstől vagy Facebook-ról	Fél a gyermekei szemében gyengének látszani, fájdalmas neki a kapcsolattartás, így nem él vele	Mesekönyv	Mese könyvolvasás
7. Margit	Nevelőszülőkkel szokott beszélgetni két kapcsolattartás között	A nevelőszülők Budapesttől messze élnek, és a havi két láthatásból csak egy alkalommal hozzák föl a gyermekeket Budapestre, így a másik alkalomra Margit lenne szükséges utazni, ezt anyagilag nem engedheti meg magának	Nem nevezett meg ilyen	Közös programok
8. Ilona	Telefonon szoktak beszélni, főleg chatelni	Nem nevezett meg ilyen	Ha alkalmas lenne arra, hogy egy férfival ismerkedhessen ott	Nem tér ki erre
9. Gabriella	A gyermekotthon dolgozóitól érdeklődött a legkisebb gyermekével kapcsolatban láthatás során, a láthatáson kívül nem in fómálódott; legidősebb gyermekével online, chaten keresztül tartja a kapcsolatot	Anyagi nehézségek	Mivel speciális nevelési igényű legkisebb gyermeke, így örülne annak, ha ennek megfelelő lenne a felszereltsége a szobának; illetve kiságyának, babakádnak, pelenkázónak	Ha együtt tud játszani a gyermekével
10. István	Chaten, videóchaten és híváson keresztül a kislánytól, illetve	Kislánya édesanyja akadályozza a láthatást	Ottalvásra alkalmas lenne	Olyan közös programok, amiket a kislánya talál ki

	Szülők élethelyzete	Gyermekek száma és életkora	Gyermekek élnek?	hol	Kapcsolattartás gyakorisága
	édesanyjától; jelenleg az édesanyjától				
11. Judit	Két kapcsolattartás között a szakmai vezetővel, igazgatóval tartják a gyermekotthonból a kapcsolatot, illetve telefonon napi szinten beszélnek a gyerekekkel.	Sokat költenek a kapcsolattartásra. Úgy érzik, hogy a gyermekotthonban jegyzik, mit visznek a gyerekek és muszáj együttműködniük, különben nem látják a gyereket.	Használnák a kapcsolattartó helységet, külön szoba lenne jó a lányoknak, legyen főzési lehetőség, TV, otthonos legyen a kialakítása. Egy napjuk úgy nézne ki, hogy reggeliznének, elmennének vásárolni, anya főzne ebédre 3-4 fogást, aztán ebéd után sétálnának, majd TV-t néznének.		
12. Károly	Két kapcsolattartás között a szakmai vezetővel, igazgatóval tartják a gyermekotthonból a kapcsolatot, illetve telefonon napi szinten beszélnek a gyerekekkel.	Sokat költenek a kapcsolattartásra. Úgy érzik, hogy a gyermekotthonban jegyzik, mit visznek a gyerekek és muszáj együttműködniük, különben nem látják a gyereket.	Használnák a kapcsolattartó helységet, külön szoba lenne jó a lányoknak, legyen főzési lehetőség, TV, otthonos legyen a kialakítása. Egy napjuk úgy nézne ki, hogy reggeliznének, elmennének vásárolni, anya főzne ebédre 3-4 fogást, aztán ebéd után sétálnának, majd TV-t néznének.		
13. Edit	Két találkozás között a tanácsadónőtől kapnak információt.	Iskola választásba, fontosabb kérdésekbe úgy érzik, nem vonják be őket és nem is értesítik őket ezekről a dolgokról.	Legyen barátságos, játékokkal felszerelt.		Programokra szeretnék elvinni a gyermeket.

Szülők élethelyzete	Gyermekek száma és életkora	Gyermekek élnek?	hol	Kapcsolattartás gyakorisága
	A rendszerrel egyáltalán nem elégedettek, mert nem foglalkozhatnak úgy a gyerekekkel, mint korábban. Szeretnék, ha a gyerek inkább Budapesten lenne gyermekotthonban, mert ott többször tudnák látogatni.			

14. Zoltán Két találkozás között a tanácsadónőtől kapnak információt.

Iskola választásba, fontosabb kérdésekbe úgy érzik, nem vonják be őket és nem is értesítik őket ezekről a dolgokról.

Legyen barátságos, játékokkal felszerelt.

Programokra szeretnék elvinni a gyermeket.

A rendszerrel egyáltalán nem elégedettek, mert nem foglalkozhatnak úgy a gyerekekkel, mint korábban. Szeretnék, ha a gyerek inkább Budapesten lenne gyermekotthonban, mert ott többször tudnák látogatni.

15. Gábor - Szeretné megkeresni a gyermekét, de nem tudja, hol kezdje, halogatja. Szeretne ehhez segítséget kérni.

-

16. Péter Nem érzi azt, hogy lenne nehézsége a kapcsolattartásban.

Megnevezés	Munkakör	Tapasztalat (év)	Intézmény típusa	Leggyakoribb problémák	Kapcsolattartás akadályai	Megoldási javaslatok
Egységvezető	szakmai egységvezető	20	család-és gyermekjó	komplex szociális és egészségügyi	-	-

Megnevezés	Munkakör	Tapasztalat (év)	Intézmény típusa	Leggyakoribb problémák	Kapcsolattartás akadályai	Megoldási javaslatok
Esetmenedzser	esetmenedzser	9	léti központ család-és gyermekjóléti központ	problémák, társszakmákkal való nehéz együttműködés „nem tud lakást adni”, így nehezen működnek vele együtt a szülők	nem látja a kapcsolattartó akadályát, ha a szülő magatartása megfelelő, körülményeket fontos felmérni, aggályos pl. szép kamaszlány a szállón	a kapcsolattartó helysége körüli embereket is felkérné mérni, hogy kikkel találkozhat a gyerek
Utcai szociális munkás	utcai szociális munkás	9	nappali melegező és utcai gondozó szolgálat	utazási költségek	nem látja a kapcsolattartó akadályát	magasabb összegű utazási támogatás, gyermekvédelmi intézményeknek kéne kapcsolattartó helységeket kialakítani többet
Hajléktalan szálláshely intézményvezetője	hajléktalan szálláshely intézményvezetője	19	hajléktalanok átmeneti szálláshelye	ha a szülő kapcsolattartására költ, akkor a térítési díj elmaradását erre fogja.	nem látja a kapcsolattartó akadályát	szociális munkással szoros együttműködésben lenne jó ezt csinálni, hogy a szülő tudjon segítséget kérni, ha gond van
Nevelőszülői tanácsadó	nevelőszülői tanácsadó	15	nevelőszülői hálózat	a szülő olyan ajándékokat hoz a gyerekeknek, amit „kikukázott”, nehéz utol	szülő kiszámíthatatlan sága	nehezen tartja elképzelhetőnek, hogy egy szálló megfelelő környezet lenne egy

Megnevezés	Munkakör	Tapasztalat (év)	Intézmény típusa	Leggyakoribb problémák	Kapcsolattartás akadályai	Megoldási javaslatok
				érni, hogy jön-e kapcsolattartásra		gyereknek, de nyitott arra, hogy megnézzze

1. táblázat: szakemberekkel készített interjúk összesítése, szerkesztette: Doszlopné Simoncsics Fanni Katalin, 2025.